

Рајко Ђурђевић

КОСОВСКА ХРОНИКА

РАЈКО ЂУРЂЕВИЋ, драмски писац, публициста, новинар и полемичар. Био је запослен и отпуштан из „Дуге”, „НИН”-а, Радио По’аревца и Телевизије Нови Сад. Радио је и на Српској телевизији Пале.

Са доктором Ђорђем Илићем покренуо је и уређивао у Швајцарској часопис “Тамо далеко”, гласило Срба у Европи и свету за политичка и културна питања. Писао је за многе домаће и стране часописе. Као репортер девет година је провео на Косову и Метохији, а три године на ратиштима од Пакраца до Велебита, од Сиња до Вишеграда, Грбавице, Романије...

Политичка репортажа је била његов основни списатељски израз, а национална судбина, Косово и Метохија и државотворно питање, национално и духовно угњетених Срба, била је његова страст и његова судбина.

Када су редакције постале сасвим затворене, отворило се поље књижевности, тако је настала и награђена књига *Маршал* и *Косовска хроника*. Награђен је Златним беоцугом на пољу књижевности и највишом новинарском наградом Удружења новинара – ратних репортера.

Завршио је новинарство на Факултету политичких наука у Београду, студирао на Институту за стране језике у Тибингену у Немачкој и Економски Факултет у Београду.

Рођен је, живи и обрађује дедовину у Калуђерици код Београда.

Рајко ЂУРЂЕВИЋ

КОСОВСКА ХРОНИКА

ЛИЦА

ДАНИЦА	МИЛАН
ДАНИЛО	СВЕШТЕНИК
СЛАВОЉУБ	КАПЕТАН ЈАНКОВИЋ
ДАНИЛО – ДЕДА	СТРАХИЊА
АЛЕКСА	ШАБАН БУЊАКУ
ЈЕВРОСИМА	АБДУЛА
РАДЕ	АРИФА
ДРАГО СТОЈКОВИЋ	РАИМ
ПРОТА ТАНАСИЈЕ	ЈУСУФ
ПЕТАР	ЋАМИЛ
РАДМИЛА	НЕЗИРИ
НИКОЛА	ХИСЕНИ
ЈОВАНКА	ШАЉОКУ
ЈОВАН	МУЈО ФЕРАТ

СЦЕНА ПРВА

У кући Алексе Михајловића, ње бадње вечери четрдесет прве године, сиремали су се да божићкују. Алексина жена Јевросима, сва зајатурена, хити ра и сирејна, засуканих рукава, сиремала је вечеру. Сваки час преко рамена, тихо и крајко заповедала је ћерки Даници, која је лако као срна, шрчкара а од вајре до ниске софре доносила јело и посуђе, ситално најрчавајући на м лађе браја Радеја, који је лењо и шромом поспављао бардак куване ракије и бокал са вином, задиркујући ужурбану сестру. Алекса приђе малом прозору, обриса ознојено сјакло и закривљујући шакама очи, загледа се у ноћ.

АЛЕКСА: Смирило се време, али навејало, брате. Завеја светац и рат и сво Косово. Завеја светац и рат и сво Косово. Ха, види древне Самодреже.
(Рече весело)
Сва завејана. Види се само црква. Светлуцају по мало прозори. Да није дима из оцака, ни Бог не би знао да је ту.

Алекса приђе вајри заседе на троножац, покуј и угарке, набаци нову цејаницу и подсиакну вајру. Варнице као рој зајандише увис према широком оцаку. Пламен у оћнишћу се проје. Лину свећлост и Алекса угледа обасјан широки вежени пешир у уљу, икону испод њега са задевеним сувим босиљком, сјај шамног лика свећо Николе, два свећла ока на њоји одсјај жишке кандила на високом челу свеца. Испод је сјајао ражањ са божићном печеницом. Видео је како се по освейљеном белом зиду подижу сенке његових ужурбаних укућана. Ницале су, крејале се, повећавале и ломећи несјајале по зредама и дрвеној шаваници. Разјарена вајра и дух великог празника преливали су све неком чудесном појлином. Доносили радост и унуирашње задовољство, будили давне и леје усјомене. И све је по у пламену вајре сјајало на Алексином лицу. Он заустии да ојомене Јевросиму да пожури, али се прену и пожели да све по попраје, да постане вечност. Из тих осећања прену га неки шум најољу. Алекса подиже главу и поче најето да послушкује и шај нови шум најољу у зимској ноћи, зајра Јевросимин глас.

ЈЕВРОСИМА: Ево Алекса, све је постављено.

АЛЕКСА: (Наспојећи да сакрије најетост подиже и глас и веселост)
Е па Јевро, децо, ајд да божићкујемо. Ако вечерас одоцнимо, одоцњаваћемо целе године.

Алекса мирно оде до враја помери засун одикрину их и провлачећи само руку унесе врећу сламе. Вадио је сламу и поспављао по кући.

Јевросима, Даница и Раде сјојећи око ниске софре њоведоше божићну њесму.

Ој бадњаче, бадњаче,
Мили српски рођаче,
Добро си нам дошао,
И у кућу ушао.
Донеси нам пуно среће,
Сваког добра пуне вреће,
Мили српски бадњаче
Бадњаче, рођаче, бадњаче рођаче.

Алекса је њосу сламу њо кући и софри из уља њоред враића њронео велики бадњак и сјавио њреко ваиће. Јеври, која га је њосијала жићом и кукурузом из сија, њружи иверак од храсиовоџ дебла.

АЛЕКСА: Ево оволики кајмак да се хвата на млеку.

ЈЕВРОСИМА: Амин, Боже.

АЛЕКСА: *(Заћали свећу на ниској софри. Са ње њодиже кадионицу, окади кућу и софру)*
Срећан вам и честит Божић. Нека сте живи и здрави.

Нека је честићи и шјеби. Амин, Боже, одговорише му Јевросима, Даница и Раде.

АЛЕКСА: *(Оћейи као да је чуо неки шум најољу, осврћше се и ослушну)*
Раде сине, читај молитву.

РАДЕ: Оче наш, иже јесак на небесјак
Да свјатисја име твоје
Да будет воља твоја
Јако на небесјак и на земљи
Хљеб наш насушни дажд нам днес
И остави нам долги наш јакоже
Као што и ми остављајемо должником нашим
И не води нас во искушеније,
Но избави нас од лукаваго...

Око куће одјекну неколико рафала. и њрекиде молићву. Породица Алексе Михајиловића, заклон њоћражи на њоду око ниске софре. Јевросима на њод њовуче и Даницу, која је још сјајала. Сјоља одјекну сјраина вика Шабана Буњакуа, воће шийћарских балисја.

ШАБАН: О о о о Љекааа! Шабан Буњаку овде!

- АЛЕКСА: Шта је Шабане?! Шта 'оћеш?!
- ШАБАН: Како то доћекујеш госте? Дошли смо ти на Божић, Шкавелъ.
- АЛЕКСА: Срби на Божић не зову госте.
- ШАБАН: Аљи ми смо дошли као просиоци.
- АЛЕКСА: Што ми благодан скрнавиш.
(Викну љућииио)
- ШАБАН: Јок, јок Љека. Дошао сам да ми Даницу даш за мог ћо'ека. За Абдулу. Да се опријатељамо, Шкавелъ, ха, ха, ха.
- АЛЕКСА: Ја девојку за удају немам. Даница је још дете, узела је тек шеснаесту.

Алекса је ослушкивао да ли ће се однекуд из села оџласићи помоћ. Даница се са обе руке ухвати Алекси око колена. Приби се и зацвили и ѿо Алексу разбесни.

- АЛЕКСА: Жените се тамо у твојој вери.
- ШАБАН: Ха, ха, ха право вељиш, Шкавелъ! Вера – вери! Миљет – Миљету! Дај Даницу а ти иди твојима у Србију. Потаепа беса! Нема ти друге, Шкавелъ. Ово је сада наша земља! Шиптарска! Дај Даницу или нико жив ти неће из Самодреже.
- АЛЕКСА: Не прети ми крвљу деце, Арнаутине!
- ШАБАН: Не јуначи се Шкавелъ. Сада су сви са нама и Итљер и Дуће и Бугари. Ми смо ти ћетврти. Ћетворна сила. Само ороз да повучемо ни српско семе да не остане.

Даље из села зачуше се неки повици: Ахајј, еѿо нас!

- ШАБАН: Ха, ха, ха!
(Својим балистима показа ѓлавом према кући. Изда за-
повесѿ)
Каљани деран!

И балисти засуше прозоре рафалима.

- АЛЕКСА: Угаси шаком свећу. Јевро гаси ватру и кандило виде нас споља.

Јевросима изврѿе бакрач и уѓаси ваѿру и поли кандило.

ШАБАН: Ха, ха, ха, угасисмо ти кандило Шкавелъ.
 АЛЕКСА: *(Усїрави се и викну за балисїима)*
 Ничије не гори до зоре, Арнаутине! Свака сила за времена... па и твоја!

Најољу се чула ѿуцњава балисїа како одмиче из села.

ЈЕВРОСИМА: *(Раздреши мараму и склоїи руке)*
 Утешитељу душе наше, који си свуда и све испуњаваш.
 Господе, даваоче живота, дођи и усели се у нас. Спаси нас.

Кроз смрскане ѿрозоре и кроз велики димњак у дим и ѓареж хукну зимска хладноћа, ѿуна језе и очаја, ѿреко уѓашеноѓ оѓњишиїа Михаїловића.

СЦЕНА ДРУГА

Тек је свиїало. Давећи се у снеѓу, Шабан Буњаку и њеѓови балисїи вукли су ѿвезане Николу Јовановића, њеѓову кћерку Јованку и сина Јована. Шабан се сав задихан заусїави и колона сїаде.

ШАБАН: Не могу даље да вучем ову псину, показа на Николу! Абдуљ!

Из колоне ѿриђе млади балисїа Абдуљ и уїшљи у Шабана.

АБДУЉ: Ун, мрет.

ШАБАН: Говори српски Абдуљ, нека те овај пас Никола разуме. Кажи Абдуљ, је ли ти он ударио на ћаст и образ, Абдуљ? Јел' те он пушком отерао када си му тражио ћерку и мираз, а?

АБДУЉ: Ун мрет, ун.

ШАБАН: Тако јел'. Ја пошаљем мог ћо'ека, а ти не даш ћерку, не даш паре. И овце у тору браниш пушком, а?

НИКОЛА: *(Цвилећи усїрави се на колена)*
 Као Бога те молим Шабане. Ја пара немам, све сте по кући претражили. Дао си бесу Шабане да ћеш само да претражиш кућу због пара, а ми да после идемо...Ето... ето узми кућу. Узми мој живот. Узми све... Само ми остави децу. Јованки је тек пуних шеснаест година. Јовану

нема ни десет. Без мајке сам их подигао... Моји сирочићи.
Шабане... молим... молим те за моје сирочиће...

ШАБАН: *(Шабан приђе и једним покрећом нож закла Јована. Никола крикну, али га Шабан зграби с леђа)*
Јованка се удаје Шкавел! Сад ћеш да видиш Јованкину свадбу.

Приђе Јованки, подиже је из снега и гурну према Абдули. Зграбише је Абдулина браћа Јусуф и Ђамил.

ЈОВАНКА: Не, не Абдула, молим те. Не, братимим те. Немој... Немој Абдула, сестру имаш...

Абдула одбаца пушку и свом жестином се баца на Јованку. Шабан приђе Николи с леђа и закла га једним замахом. Балисти заграјаше славећи и Шабаново јунаштво и Абдулину мушкосћ.

ШАБАН: Свадба! Дорема! Дорема, Абдуљ се жени!

Абдула устиаде и крену закоичавајући појас и панталоне. Заобиђе Шабана, који је сиајао испред њега, али га заустави оштар глас.

ШАБАН: Абдуљ!
(Шабан му полако приђе и понуди свој велики нож. Абдуљ обори главу)
Абдуљ!

Шабан му полако о образе, па преко носа и устиа обриса крваво сечиво ножа и на крају му пружи и корице, севајући очима.

Абдул преузе нож. Балисти се ушисаше. Абдулина браћа Ђамил и Јусуф подигоше Јованку, расчујану, поцејану и унезверену. Абдула је зурно у њу. На Јованкиним изгребаним, голим грудима угледа на златном ланцу велики медаљон и то га прену. Подиже га, одмери му тежину на длану и откиде ланац и све стуси у недра. Обиђе Јованку, погледа у вођу, цимну Јованку за косу и заврше јој главу. Грлено нешто викну и једним замахом ножа последњи Јованкин крик прећвори у крљање. Шабан је већ одмицао са групом балисти. Абдула крену за њима и ситаче се о Јованкино тело испред нођу. Помућено погледа блену у шела њеног оца и браћа. Теурајући да обеђе за својим вођом и балистима, почео је да повраћа. У руци, која му је као одузета мриво висила низ тело, носио је дуђи, крвави Шабанов нож.

СЦЕНА ТРЕЋА

У рано јујиро исјред цркве окупили су се самодрезани на Божићну литургију.

Оборених глава, сирејњом и брижом уишианој разговора, имали су онај посебни изглед дубоке њобожности, како изгледају људи носећи велике несреће.

Кроз врати цркве њојави се њихов сјаји проја и они као да живнуше охрабрено.

ПРОТА: Мир Божији, Христос се роди!

СВИ: *(Заграјаше)*
Ваистину се роди!

ПРОТА: *(Сакривајући брижност њрошара очима њо окуљеном народу)*
Шта је, браћо нема Слаковчана? Одоцнише и на Божић!

ДРАГО: Једва, оче прото дођосмо и ми што смо одавде. Тешко ће се усудити и да крену за Самодрезу.

ДАНИЛО: Ја! Ја, ја брајко мој. Ја! Како с пролећи попалише летину, јесенас опљачкаше стоку, а види сад: у сред зиме к'о курјаци улећу и у сред села. По кућама да нас покољу на Божић.

ДРАГО: Вала ни њино не бива за дуго. Шта велиш, оче прото? Ваљда им је пред главу.

ПРОТА: Богами да им није ни скоро. Кажу да је учитељ у Вучитрну на детектору ухватио нешто вести. Хитлерова сила изгледа ми прегазила Европу као навојној вежби. Француска срамно поражена. У Енглеску се склонили сви европски краљеви. Краљица и влада кажу позвали народ да положи и зној и крв и сузе. Пола Русије, кажу прегазила немачка сила.

ДРАГО: Е тамо ће немац и да скапа. Види како је овде завејало. Шта ли је Бог просејао тог брашна у њихове наћве? Видеће се шта ће да се умеси.

ДАНИЛО: Море људи ови арнаутски зликовци су наш рат. Да не надлагујемо себе. Од ускрса, ево до Божића, ми немца нисмо ни видели у Самодрези.

АЛЕКСА: Па тако је

- ДАНИЛО: Четрес дана је моја јединица држала фронт према Албанији. Ми сузбијамо Талијане Арнаути бију у леђа. Затровали бунаре. Ни воде у чутурици нема. И одржи се ти сад. Ја кад пуче фронт, кад они куљнуше и отуд и одовуд. Све што бело кече носи кидисало у пљачку и покор. Претекли моторизовану талијанску војску. Пале, пљачкају, убијају! Ударили под нож и децу у колевкама. Четири дана људи бежим кроз шуме преко Метохије, Дренице и Косова. Около само пламте српска села. Осам српских села само у Метохији, су запалили до темеља. Талијанске јединице не јуре за нама. Јуре њих да зауставе, док српска нејач не измакне преко Чакора за Црну Гору.
- ДАНИЛО: Тако ти је сад и овде, видиш шта раде.
- ДРАГО: Само да се организујемо и бранимо, браћо.
- АЛЕКСА: Чиме да се бранимо? Овим крљомком од пушке што сам понео из рата и вашим ловачким пушкама.
- ДАНИЛО: Како да се организујемо? Пропуштена је таприлика. Рат је државни посао. Знала је држава ко су Арнаути још из прошлог рата. Чим неко нападне државу, та фукара им десна рука. Знала је држава шта се спрема и сада. Годинама ти зликовци врше злочине по Косову и само пређу у Албанију. Радили су и за Немце и за Талијане. За сваког ће та фукара да ради.
- ДРАГО: Шта је могла држава браћо. Издали је и поткопали са све четири стране. А морамо да бранимо и државу и себе.
- ПРОТА: Ставељени смо на велика искушења, али душу морамо да сачувамо људи. Морате се уклонити одавде.
- ДАНИЛО: Како да сачувамо душу кад је она нама овде у земљи?.
- АЛЕКСА: Важно је да сачувамо главе браћо.
- ДРАГО: Бадава је глава, кад нема ноге на чему да стоје. Нама је у овој земљи све. И историја и сутрашњица. Из ње смо изникли.

- ПРОТА: Земља је људи божија. Чија није била и чија неће бити. Корен рода је у људима. У овој деци је наш корен.
- АЛЕКСА: Право велиш оче прото. Само деца да преживе ову слогу. Ласно ћемо се ми после вратити.
- ДАНИЛО: Не можемо тек тако да баталимо Самодрежу. Српски краљеви и цареви су гинули па је нису остављали. У овој цркви се причестила војска уочи Косовског боја.
- АЛЕКСА: Причестили браћо па изгинули. Пустите сад то, друго је ово време.
- ДРАГО: Изгинули али нису бежали. Да су бежали, зар би ми били данас овде?
- АЛЕКСА: Не бежимо ми одавде. Ми идемо да можемо да се вратимо.
- ДРАГО: Овде су нам дедови крв пролили за ову земљу. Свака стопа наливена је крвљу. Е, нећу да ме фукара отера.
- ПРОТА: Морате људи да се уклоните. Нека вам је Богом све просто.
- ДАНИЛО: Ако је суђено оче прото и ви браћо да нам Косово буде рака, не марим. И ми да се причестимо, па нека изгинемо.
- ПРОТА: Нема слаковчана. Сигурно неће доћи. Да почнемо службу како се може.

Људи њоскидаше каје и њушке са рамена. Крстије се и њале свеће. Раде Алексин и син Данила Милинчића Славољуб, већ сѣасали момак изнесоше црквени бадњак. Свеишеник оишоче службу.

- ПРОТА: Богословено Царство
Оца и Сина и Светога Духа
Сада и увек и у векове векова.

Народ њева Амин.

- ПРОТА: Благословено Царство Отца и Сина и
Свјатаго Духа ниње и присно и во вјек и вјекова

Народ њева Амин.

- ПРОТА: Миром Господу помолимсја

Народ њева Госјоди њомилуј.

- ПРОТА: О свишњем мирје и спасеније душ наших

Господу помолимсја

Народ њева Госјоди њомилуј.

Сав задихан, носећи мрјиву Јованку на рукама испред цркве бану Пејар, млад и снажан човек. За њим су сјијла још двојица сељака, носећи њела њеног оца Николе и Јована.

ПЕТАР: Оче прото... људи... станите. Нападоше Слаковце у свануће. Нашли смо их, показа главом на поређана тела, заклане... ишли смо све по трагу.

Пејар свуче ѓуњ и ѡкри ѡело Јованке. Народ најрави круѓ око њих.

ДАНИЦА: Јованка! Јо ва нка...
(Бризну у ѡлач и зарони лице у мајчине ѓруди)

ПРОТА: Опрости Господе што ти на овај дан прекидох службу. Ништа није прече од рођења Богочовека и извора живота, али ништа није светије од смрти двоношца. Ако је дошао час да живот ниша не вреди, смрт бар да поштујемо.

Да се бежи одавде... Суѡра и нас ѡо чека, чуло се у народу.

ДРАГО: Да се сви преселимо у црквену порту и ту да се бранимо.

АЛЕКСА: Не вреди људи тако опстати нећемо. Измориће нас глађу и зимом.

ДАНИЛО: А да ли питате куда да бежимо? Како да се у невреме упутимо са овом голотињом и сиротињом. Од балиста и њихових банди ни птица не може да прелети ни одавде до Вучитрна.

АЛЕКСА: Мора браћо да се крене.

ДАНИЛО: Мора? У реду, нека вам буде. Али куда!?.

И ѡада сви уљедаше шииѡарску девојчицу од ѡѡнаесѡак ѓодина која је сѡјајала неодлучна да им сасвим ѡриђе. Била је оѓрнуѡа сукненом кабаницом, забрађена марамом и са фереѓом ѡреко лица, али су сви ѡреѡознали Арифу, ћерку Раима Оѓлуа. Та ѡпородица је живела мало издвојена из села. Једни су је смаѡрали циѓанима, мухамеданске вере. Проѡа је смаѡрао да су сѡарином били Турѓи. Временом и мешањем у браковима ѡсѡали су шииѡарска ѡпородица ѡа су их ѡако и убрајали. Сѡеѓнуѡих ѡесница Пејар ѓневно закорачи ѡрема Арифѡи.

АЛЕКСА: Стани! Стани, Петре!

- АРИФА: Данице, Поја.
(Махну руком њозивајући Даницу да њриђе)
- АЛЕКСА: 'Ајде види шта 'оће.
- АРИФА: Идите на Преполац. Бабо тако каже.
- Арифa обори главу и журно несїаде.*
- ДАНИЛО: Дошла да шпијунира. Можда су им Балисти по кућама.
Куд би они крстарили по оволиком снегу.
- ДРАГО: Сви су они балисти. Пасија вера. Само их у Самодрежи
мање има од нас, иначе би ми лежали овде мртви.
- ДАНИЦА: Каже да идемо на Преполац. Ја сам са њом увек лепо
живела. Вели да је њен отац тако поручио.
- ДАНИЛО: На то воду да нас навезу. Преко Преполца не можеш ни у
сред лета. Куд ћеш по овом снегу са толиким народом.
- АЛЕКСА: Чекај Данило, станите људи. Моја Даница каже да то
девојче није лоше. Раим је стар и увек се некако према
нама држао другачије.
- ДРАГО: Знаш ли ти Алекса да је Раим ту исту Арифу још јесенас
обећао Абдули. Абдула је у Шабановој банди. Он је те
качеке и довео у овај крај.
- АЛЕКСА: А ко је пито и њу и Раима коме да је обећају. Знате ви
како то код њих бива. Људи кад боље размислим, другог
пута и немамо.
- ДРАГО: 'Ајте браћо да ове мученике опојамо и сахранимо.
- ПРОТА: Оставите то мени, а ви користите дан.
- ДАНИЛО: Оче прото, зар ти нећеш са нама?
- ПРОТА: Стар сам ја и да вас поведем и да вас погурам.
- ДРАГО: Носићемо те прото на леђима.
- ПРОТА: На леђима су вам деца. 'ајте ви, 'ајте, не могу ни цркву да
оставим саму.
- АЛЕКСА: Зар мислиш оче да ти један можеш да је одбраниш?

- ПРОТА: Не мислим Алекса. Она ће мени да сачува душу. Идите, не губите време. Ја сам толико стар да ми никаква земаљска сила не може баш ништа.
- ДРАГО: Благослови оче.
(Окрети се њелима Николе, Јованке и Јована)
Праштајте, ви бар више немате брига.
- ПРОТА: Слога нека вас прати и Бог нека вас сачува.
- ДАНИЛО: Славољубе, волове упрегни у двоколицу, коње повежите за њих, тор отворите нека се овце разиђу. Наћи ће новог газду.
- ДАНИЛО: *(Ушрча у кућу и из ње донесе икону своје крсне славе. Загледа се у њу)*
Боже нека је царство твоје, сила и слава. Славо моја свети Јоване до јуче си гледао живот на мом огњишту а данас ми дај снаге и памети да избавим ову децу. Арнаути ми у прошлом рату убише оца. Данило се звао. По њему ме и крстише. Ех... у овом ће рату можда убити мене. Нека... нека је само по реду Господе... Нека по милости твојој само Милинчићи трају.
(Данило се прекрсти и целива икону)
Ето, тако заједно ћемо лакше преко Преполца.
(Савла икону под каиуи. Подиже и окачи њушку на леђа)
А сад у бажанију, у бастрагију!

Сви се брзо разиђоше. На прагу цркве појави се прои са јагњетом на рукама.

- ПРОТА: На Рождество Христово
Рождество твоје, Христе Боже наш
восија мирови свјет разума, в њем бо
звездам служашчи, звјездоју учдхусја,
тебје клањатисја солнцу правди, и тебе
вједјети с висоти истока:
Господи слава тебје.

И руке и главу подизао је према небу, док је полако почео да веје снег.

СЦЕНА ЧЕТВРТА

Алекса и Јевросима доводе у ред своју кућу. Алекса постави ниску софру и трпознице око ње.

АЛЕКСА: *(Удари шаком у суседни трпозница)*
Е, 'ајде Јевро да седнемо као некад.

ЈЕВРОСИМА: Е мој Алекса, после свега смо код своје куће.

АЛЕКСА: А шта ћеш Јевро моја. Ајде нек је са срећом.

Куцнуше се ракијом и наздравеше.

Иза леђа им се прикрадају Даница и Славољуб, како би их изненадили. Јевросима их угледа преко Алексиног рамена и скочи.

ЈЕВРОСИМА: Јао, Алекса види, види ко нам се вратио.

АЛЕКСА: *(Изненађено)*
Данице, Славољубе...
(Засузи од среће)

ЈЕВРОСИМА: *(Загрли Даницу)*
Е види Алекса како се издужила. Што косу пострига ћерко?
(Грлила је Даницу и плакала од среће)
Моја девојчица. Побеже у рат, а да мајку ниси ни питала.

ДАНИЦА: Да сам те питала не би ни отишла.

ЈЕВРОСИМА: *(Још више ражаљена)*
Па зар ти женско да ратујеш?

АЛЕКСА: Ама пусти Јевро децу да дану душом. Е Данице моја, ћери моја... 'ајде децо седајте.

СЛАВОЉУБ: *(У униформи са бомбама које су висиле на појасу и појасом у рукама стисли све на трпозница. Из мале војничке торбе извади боцу ракије и стави испред Алексе на софру)*
Јабуковача! доносим ти је чича чак из Словеније. Ај живели!

АЛЕКСА: Добро ми дошли.

СЛАВОЉУБ: Боље вас нашли и живели.

- ДАНИЦА: Оче где је Раде?.
- АЛЕКСА: Остао Раде да дослужи рок у јединици. Е децо моја. Бога ми три наше пушке пуцале за слободу јакако.
- ДАНИЦА: Оче нисам се ја баш борила к'о прави борац. Радила сам у санитету. Дужила сам пушку све до Словеније и натраг, али нисам пуцала.
- ЈЕВРОСИМА: Јашта си,
(Гошово ѿлаче)
ти само од мене кријеш.
- АЛЕКСА: Ама ћути Јевро.
- СЛАВОЉУБ: Па како је, како живите чича Алекса?
- АЛЕКСА: Е мој Славољубе, живимо к'о после рата. Ко црквени мишеви. Нема хране, нема семена, нема стоке... нема ничега.
- СЛАВОЉУБ: Нема, нема. Све ће нова власт да обезбеди чича Алекса. Извели смо револуцију и она ће све да промени. Стекли смо слободу и мир.
(Показује Алекси ѿушку)
Каква је, а?
- АЛЕКСА: (Зналачки одмери ѿушку, ѿљесну је ѿо кундаку)
Добра! Крагујевка! Не знам, не знам синко можда је тако како велиш тамо у Словенији. Овде још падају главе.
- ЈЕВРОСИМА: Ма шта слутиш!
- АЛЕКСА: Знаш Славољубе балисти ти пре десет дана убише оца.
- ЈЕВРОСИМА: А несрећни Данило. Хтео је први да стигне у Самодрежу. Балисти га претекоше. Убише га на кућном прагу.
- СЛАВОЉУБ: А шта ћеш чича. Рат! Толико младих затрпа земља.
- АЛЕКСА: И проту су заклали. Цркву нам запалили...
- ДАНИЦА: (Усїаде и Алекси сїусїи обе руке на рамена ѿокушавајући да ѳа уїеши)
'Ајде оче пусти сад то. Немамо цркву, немамо попа али нам и не треба. Нови живот! Нови живот носи напредак оче!
- АЛЕКСА: Не разумем 'ћери да ли ме ти то тешиш или срамотиш. А биће ту још посла, за попове. Још како...
- ЈЕВРОСИМА: Алекса не слути зло, црнику.

- СЛАВОЉУБ: Ама немојте тако. Мени је доста и рата и чуда. Видиш чича да се народ враћа својим кућама.
- АЛЕКСА: Враћа се, враћа, али некако погрбљен...
- ДАНИЦА: Е сад... оче
- АЛЕКСА: Као да смо ми били уз окупатора а не они. Као да смо ми њих пљачкали, палили и клали, а не они нас!
(Алекса се наљуџи)
И сад после рата, вребају синко балисти. Једни су још у бункеру а други хоће на власт.
- СЛАВОЉУБ: (Устїаде, ѿѿрави оїасач и зайеже шињел наглашавајући сваку реч)
СТИЖЕ, ЧИЧА, НАША НАРОДНОСЛОБОДИЛАЧКА ВОЈСКА. Све ће да се среди! Море, биће свега у изобиљу! Ма баћушка, Руја накалемио жито на зубачи!
(У заносу ѿказује рукама)
Из пиревине ниче класје, мој чича Алекса!

Славољуб размени веселе ѿгледе са Даницом и заједно исїршени зайеваше.

Да пољушко, да пољушко
поље широко, хеј
А по пољу јашу нам козаци,
Све црвене армије јунаци.
Смеју се у глас намргођеном Алекси.

- СЛАВОЉУБ: Него да ја кренем, својој кући.
- АЛЕКСА: Остани овде Славољубе. Немаш тамо ни прозора ни врата. По кући трн да провучеш не би се ништа окачило. Код оца сам ти нашао само ову икону... И то ти је синко све.

Улази Арифа.

ДАНИЦА: Ево моје другарице. Ево моје Арифе.

Загрли младу шийїарку ѿод ферецом.

АРИФА: Посло баб мало сира, млека и вуне.

Пружи Даници лимену канїу и кудељу вуне.

ЈЕВРОСИМА: Фала ти 'ћери, много ти фала.

ДАНИЦА: Па као си Арифа.

АРИФА: Добро сам, добро.

Више села негде у брдима одјекну неколико рафала. Арифа журно побегне својој кући.

СЦЕНА ПЕТА

У сумраку са ђушкама у рукама сѝражаре Драго Сѝојковић, Алекса и њихов комшија Милан. Даница им је у корѝи донела вечеру.

АЛЕКСА: 'Ајде Милане, 'ајде Драго приватите се мало. Огладнесмо и озебосмо.

ДРАГО: Знаш шта сам приметио још у рату? Кад је човек гладан, више му и зима.

МИЛАН: А несрећа никад не иде сама.

Пред њих сѝуѝи сѝасиѝи млад официр војске, оѝрнуѝ шињелом.

КАПЕТАН
ЈАНКОВИЋ: Добро вече, другови.

АЛЕКСА: Од кабанице ти јуначе не видим чинове.

КАПЕТАН
ЈАНКОВИЋ: Ма какав јунак, једва се држим на ногама.

АЛЕКСА: Јунак јеси кад си дошао да се ломаташ по овом нашем Косову.

КАПЕТАН
ЈАНКОВИЋ: Ја сам капетан Јанковић. Седите људи, прекидох вас у вечери.

АЛЕКСА: Права се војска на ногама дочекује. А за нас овде на Косову, богами, још и раширених руку.

КАПЕТАН
ЈАНКОВИЋ: Видим ја и ви сте војска, а стари?

АЛЕКСА: Онако од беде.

ДРАГО: Трећи позив. Ми Срби смо стално војска. Мењамо само позив.

- АЛЕКСА: Ето чувамо стражу код првих кућа да нас балисти више не убијају као зечеве.
- ДРАГО: Јел' видиш Алекса да дођосте на моју памет.
(Говорио је њреко великоџ zaloђаја њођаче у усџима)
Ја сам то предлаг'о на Божић четерес прве. Бадава смо ишли у бежанију, бадава ратовали до Аустрије. Опет чувамо стражу.
- МИЛАН: Што те стизало то те чекало.
- ДРАГО: А ти Милане чекаш сваку моју реч да покториш (?) ко поклисар за попом.
- АЛЕКСА: Извините господине капетане нисмо ми неприлични.
Ошину њођледом насмеђаноџ Драђу и Милана.
Радосни смо што сте дошли, па се мало и нашале је ли?...
- КАПЕТАН
ЈАНКОВИЋ: Ако, ако. Него, вод ми је горе у шуми, па бисмо се негде сместили.
- АЛЕКСА: Беж'те у село капетане. Ми још спавамо са оружјем. Код балиста се ништа није променило.
- КАПЕТАН
ЈАНКОВИЋ: Растерали смо ми балисте у Метохији, а сада ћемо и овде на Косову.
- АЛЕКСА: Па сад, кад сте стигли, биће да је тако. Само синко да се не преварите, има их још много.
- КАПЕТАН
ЈАНКОВИЋ: Ми смо стари само претходница јединице којом командује друг Живко.
- ДАНИЦА: Па јел' то онај Живко што је ратовао на Јастребцу?
- Даница се њрви њуџ укључи у овај разђовор и њриђе мало ближе. Кајеџан Јанковић џек џада уђледа на њој војничку блузу.*
- ЈАНКОВИЋ: Да тај, другарице! Он је већ сигурно стигао до Вучитрна.
- ДАНИЦА: Па 'оће ли овамо?
- ЈАНКОВИЋ: Хоће! За дан, два он је ту.
- ДРАГО: 'Ајд да видимо и друга Живка, а Милане. Бог живео друга Живка!
- МИЛАН: И нас да живи. Да живи угледамо друга Живка.
- ЈАНКОВИЋ: А како се ти зовеш, другарице?
- ДАНИЦА: Ја сам Даница Михајиловић, одавде из Самодреже.

ЈАНКОВИЋ: Даница из Самодреже? Даница Косовка! Ха, ха, ха имам ја поруку и за тебе и за твога оца Алексу, лично од друга Живка.

Даница се обрадова.

АЛЕКСА: Ја сам њен отац Алекса.

ЈАНКОВИЋ: Е па здраво друже Алекса.

АЛЕКСА: Здраво гос... овај друже... ја некад овако, некад онако и у рату сам бркао. Не могу официру да кажем друже.

ЈАНКОВИЋ: Вама је терен познат. Морамо пронаћи и обележити свако гнездо и сваки бункер Шабана Буњакуа и његове банде. Пет хиљада шиптара примило је оружје у Дреници као народноослободилачка војска. Сумња се да су их придобиле балистичке банде. Морамо кренути.

СЦЕНА ШЕСТА

На заси́ирачу од овчијих кожа на и́рекришеним ногама седе: Абдула и Раим. Лењо иуше и срчу чај.

РАИМ: Ти си Абдуљ кажеш путовао за време рата, трговао. Па је'л било какве вајде а?

АБДУЉ: Било је баб Раим, било.

РАИМ: Па имаш ли нешто стоке? То је благо. Пара и вреди и не вреди ништа, јок!

АБДУЉ: Ха, ха, баб Раим није Абдуљ више ђобанин, па да ћува бивољице. Мој Ифисакажу Абдуљ луд! Рат, а они разграбили овце и говеда. Ја, јок! Ни стоку, ни паре!

Из недара вади мараму лагано је дреши и ирсџима развлачи дукаџе и злајни накиџи.

РАИМ: Таком Бога то за свако време ваља Абдуљ.

АБДУЛА: Има Абдуљ још тога баб. Има. Могу да купим и стоку и ђобане. А теби ћу баб Раим златне зубе да направим. Ево овакве.

(Из марама ѿказа Раиму мосѿ нечијих златних зуба)
Нека сви виде баб Раим да ти је Абдуљ постао род.

РАИМ: Част ми Абдуљ, част... ама, рече род?

АБДУЛА: Род! Обећао си ми Арифу!

РАИМ: Моју не поричем, никад. Него велим још се није смирило. Још пуцају пушке.

АБДУЛА: Не могу да чекам. Нека се види да имам породицу, баб Раим.

РАИМ: Арифа!

Арифа се нечујно ѿближи и сѿаде корак, два иза њих.

РАИМ: Арифа, дошо Абдуљ да те води.

АБДУЛА: Ово је за тебе баб Раим.
(Пружи му ѿјени златни саѿ)
А ово је за тебе Арифа, подиже увис златни ланац и медаљом.

Раим не окрећући се климну ѓлавом и Арифа ѿек ѿада ѿрими дар од Абдуле.

РАИМ: Требало би да се веселим али не могу. Мушка ми деца помреше и жена. Арифа ми је све Абдуљ. Па нека ти буде!

АБДУЛА: Ја ћу ти бити као син баб Раим.

РАИМ: Велиш, као син... ха, ха, ха.

Одјекнуше најољу рафали. Абдула лако скочи и кроз мало зазидано окно ѿгледа шѿа се догађа.

АБДУЛА: Војска и они шкавељи с' њима.

РАИМ: Много страдаше, много.

АБДУЛА: Ђабе се радују шкавељи, рат још није завршен.

РАИМ: Овај је завршен. Шта би би.

АБДУЛА: Жалиш ти њих баб или се плашиш? Ти њима вуну, они теби војску, ти њима сир и млеко а они 'оће да скидају фереце, да нас осрамоте.

РАИМ: Војска нас не дира, а ни нашу децу. Дошли су да гоне Шабана Буњакуа, да има памет он би отишао. Крв се плаћа Абдуљ.

АБДУЛА: Како? Како да га гоне кад они и не знају где је Шабан?

АРИФА: Знају! Кажу да је горе у бункеру код Селца. Данас ће да га опколе.

АБДУЛА: Како да га опколе?

АРИФА: Једна војска одавде, друга од Вучитрна.

АБДУЛА: Нека, нека гоне... ја се не бојим, ја нисам ратовао.

Приђе Арифџи, која се сиремала да њође са њим љакујући нешићо од одеће у неку врећу. Абдула из вреће извуче шалваре, мараму и ферецу.

АБДУЛА: Него не могу на миру да се женим. Нека Арифџа причека још мало, а ја идем.

РАИМ: Чекај, чекај да се почастимо.

АБДУЛА: Нека славићемо баб Раим. Кад се припуца ја после не могу три дана да стигнем до куће. Из вреће покупи ферецу, мараму и шалваре. Ове Арифџине ствари ћу да понесем а ти Арифџа леп с Даницом...

Абдула оћрча.

РАИМ: Хм, хм чудно време, чудни људи. Даш му девојку, а он узима шалваре... 'Оће да се жени неће да чека, 'оће да чека неће да се жени.

СЦЕНА СЕДМА

У шћаб јединице каћейћана Јанковића улазе Незири и Хисени, двојица функционера нове властћи на Косову и Метћохији. Носили су кожне манћиле, кожне качкећице и кожне чизме.

НЕЗИРИ: Смрт фашизму друг Јанковић,
(Одсече Незири не љомињући војни чин каћейћана Јанковића)
У име Области Косова и Метћохије доносимо ти важну поруку.

ЈАНКОВИЋ: Здраво другови...

НЕЗИРИ: Ја сам Незири и друг Хисени
(Показа руком на свој ираишоца)
Доносим за тебе друг Јанковић и лепе лићне вести.
(Из џеџа манишила извади иаир и иружи Јанковићу)
Добио си друже унапређење. А вала и ред је, да се мало одмориш. Тешко је по овим нашим брдима.

Кайеџан Јанковић се обрадова унапређењем.

ЈАНКОВИЋ: Нема одмора док траје обнова, је ли тако другови.

НЕЗИРИ: Тако, тако. Важно је да смо рат завршили и окупатора истерали.

ЈАНКОВИЋ: Е, па рат овде на жалост још траје. И ко зна колико ће још наших људи да изгине.

НЕЗИРИ: Тако, тако а ти ћеш, друг Јанковић ускоро да живиш мирно у великом граду.

ЈАНКОВИЋ: Ма какви ускоро. Тек јуче смо ликвидирали Шабана Буњакуа а још су пуне шуме његових балиста. Док све не завршимо мени не требају никакве олакшице.

НЕЗИРИ: Друг Јанковић, нам у Области је стигао извештај да сте тог Буњакуа убили, а он нам је требао жив. Кажу да сте врло, врло оштри!

ЈАНКОВИЋ: Како оштри? Како оштри, како убили? Ваљда ликвидирали. Троје људи ми је тешко рањено...

НЕЗИРИ: Тако, тако. Нисте ме добро схватили. Било шта било. Важно је да сте ту ствар извели до краја. Да се више не помињу баљисти па баљисти.

ЈАНКОВИЋ: Е, па ово је тек почетак, другови.

НЕЗИРИ: Добро, добро. Тако, тако. Правилно. Ево још једне важне вести за вас.

Из другоџ џеџа манишила, извади још један документи и иружи кай.
Јанковићу.

ЈАНКОВИЋ: (Кайеџан нервозно отвори иаир)
Шта је ово?!
(Уишиа узбуђено)

НЕЗИРИ: Крај војне управе на Косову,
(Наљласи сваку реч)

- ЈАНКОВИЋ: Како крај војне управе? Па ја очекујем појачање а стиже демобилизација.
- НЕЗИРИ: Друг Јанковић Братство и јединство су тековина наше револуције. То не сме да замени осветољубивост и реваншизам. Ми смо ту да сејемо поверење и братство и јединство.
- ЈАНКОВИЋ: Чекај, па ко то пориче? Па јел' имају ти у Београду памети? Овде падају недужне главе, а они укидају војну управу. Банде балиста...
- НЕЗИРИ: Не, не. Где ви видите банде? То је шачица заведених. Кад схвате тековине наше револуције, биће са нама.
- ЈАНКОВИЋ: Зар зликовци да буду са нама? Каква шачица заведених. Од те шачице заведених шездесет хиљада прогнаних људи још не сме да се врати на Косово и Метохију.
- НЕЗИРИ: *Оштрије и званичније)*
Друг Јанковић... ми смо се још у току револуције договорили да неће бити колонизације Косова и Метохије. Ја знам,
(Нагласи сваку реч)
да сте ви као комуниста свесни.
- ЈАНКОВИЋ: Свестан сам да знам ни који сте то ви, ни где сте се, ни шта сте се то договорили. Слушај ти, друже четрес прве балисти као помагачи окупатора су хиљаде људи побили. Десетине хиљада људи је протерано са Косова и Метохије. Сви су они жртви и још нису враћени својим кућама. Свако живи зна какав је овде био терор балиста и свако поштен зна шта је данас овде.
- НЕЗИРИ: Ми ништа не радимо на своју руку. Заједно са врховним вођством наше револуције у Београду донели смо одлуку о повратку и поставили рок. Ко се не врати до тог рока, губи земљу.
- ЈАНКОВИЋ: Па како да се врате? Овде се још убија. Шта још кажу другови из Београда? Шта ћемо сада да радимо са шездесет хиљада оних, што их је Мусолини населио из Албаније по Косову и Метохији? Шта ћемо са тим Мусолинијевим миљеницима. Он их је настанио по туђим кућама, дао им туђу земљу. Где ће власници?!

Упадају Славолуб и Даница.

- СЛАВОЉУБ: Друже Јанковићу, хитно је опрости...
- ДАНИЦА: Дошао човек из села Љубче, каже да су балисти јутрос напали село и убили човека и жену. Траже војску, хитно је!
- НЕЗИРИ: Оооо, другарице, тако млада, а тако ратоборна. Опали пушку неки заведени појединац, а ви одмах тражите војску.
- ДАНИЦА: Ја сам друже скојевка из рата. Сад помажем у хватању балиста.
- НЕЗИРИ: Добро, добро. Правилно, али те појединаћне слушајеве може да реши и цивилана власт. Зато смо ми ту, да сејемо поверење. Па ми, исто тако, знамо да овде још има остатака српске буржоазије са којом смо ми расчистили још током револуције. Сад имамо – АКМО.
(*Наћалси сваку реч*)
Аутономну косовско – метохијску област. Друг Тито нам дао, лићно. Шиптарски народ је још у револуцији изборио своју равноправност. Бираће и биће Данила биран, ако треба и на најодговорнија места.
- ЈАНКОВИЋ: (*Сћуји најред и нареди*)
Косовска бригада сутра рано напушта Косово, по наређењу одозго!

СЦЕНА ОСМА

Испред куће Алекса ошћри и клеја косу.

Прилазе Даница и Славољуб, који носи празну врећу од рамена, гоћиво, до земље. Праће их Ђамил и Јусуф, Абдулина браћа, носећи дуће гвоздене шћке за претресанье сена и сламе, изражећи йако скривено жићо. Црвене йраке на њиховим рукавима дају им важности некаквих званичних, државних орѓана. Алекса их, крадући само очима, крайко одмери.

- АЛЕКСА: Оооо...
- ДАНИЦА: Еее..., здраво. Са добровољним откупом жита почећемо од наше куће. Лични пример!
- АЛЕКСА: Да се да, него како!

- ДАНИЦА: Е, наша кућа треба да измири више, но остале.
- АЛЕКСА: Само си заборавила да кажеш, ћерко, да ми жита немамо. Цело село зна да нам балисти запалише жито још у крстинама, што је “леба – Па у мени је!”
- ДАНИЦА: Нисам заборавила, ракала сам.
- АЛЕКСА: Па шта онда претресате?
- ДАНИЦА: Тако је по закону. Мора да се претресе и кад се не нађе, имаш рок да се снађеш и измириш нарез. Напред другови, извршавајте! Ђамил и Јусуф около почеше да буше шипкама, тражећи сакривено жито.
- АЛЕКСА: А зашто то не извршавате по шиптарским кућама? Ако је то закон, зашто за њих, откупа нема!
- ДАНИЦА: За њих добровољни откуп не важи. Они се боре на политичком задатку. Скидају зар и ферецу својим другарицама, што је остало из старе државе. То је напредак.
- АЛЕКСА: Није им држава, ваљда, женама стављала фереце. Напредак, нема шта! У наше жито затакнете барјак, па терате за Албанију, а народ овде једе мувар! Умире изнурен и гладан!
- ДАНИЦА: Отац си ми и никада ти реч нисам повратила, али смем да ти кажем – пун си мржње!
- АЛЕКСА: Смеш да кажеш, смеш, ти си сада власт, а и ови поред тебе су власт, показа на Ђамила и Јиусуфа. А и ти Славољубе, како само тако брзо заборави деда и оца? Још се у гробу нису ни о’ладили?! Умете само да гинете, а после...
- СЛАВОЉУБ: Чича Алекса, морамо бити свесни. Револуција не трпи колебања. Задатак је задатак!
- ДАНИЦА: Стидим се због тебе!
- АЛЕКСА: А и треба да се стидимо, треба. Балисти протераше стотине хиљада Срба из Косова и Метохије, а ви забраните Србима да се врате. Другима, што су некако и опстали, имања прогласисте за друштвене пашњаке, па иселисте тако читава села. Трећи, сами продају Шиптарима земљу за жито да измире ту пљачку што је зовете добровољни откуп. Хектар земље – џак жита!
- ДАНИЦА: То је непријатељска пропаганда!

- АЛЕКСА: А ти си непријатељска слушкиња,
(Грмну гневно и баци и косу и косишије)
- ДАНИЦА: Другови! Другови одричем се јавно свога оца! Јевросима,
која је све време заплитала поцепане чарапе, само
развеза мараму, прекрсти се и тихо заплака.

СЦЕНА ДЕВЕТА

Некако свечано, званично и радосно Славољуб и Даница улазе у канцеларију код Шаљокуа, председника месног одбора. Засијаше код вратица, доштурујући једно другом униформе. На другом крају канцеларије око Шаљокуовог стола, љушећи, седели су Абдула и његова браћа. Како угледа Даницу, Шаљоку са главе скину шиптарско кече, и из стола извади и најуче качкеј са извезеном њиоокраком и заузео службени став. Радосно приђе Славољубу и Даници.

- ШАЉОКУ: Оооо, кога то видим, другарица Даница и друг Славољуб.
Ееее, баш сте ме обрадоваљи.
(Поздрави их прво са њесницом на слејочници, зајим им
љубазно и предусрећив иружи обе руке)
- ДАНИЦА: Друже. Шаљоку, ми смо дошли, друг Славољуб и ја,
одлучили смо да се региструјемо.
- ШАЉОКУ: Ееее.
- ДАНИЦА: Па да месни одбор види и да посведочи.
- ШАЉОКУ: Ееее, види, види, лепо, лепо. А имамо још једно венчање.
- СЛАВОЉУБ: Је ли, а њазу ко то?
- ШАЉОКУ: Абдула и Арифа. Другарица Арифа је прва на нашем
Косову скинула феређу. Напредак!
- ДАНИЦА: Напредак.
- СЛАВОЉУБ: Напредак, нема шта.

- ШАЉОКУ: Напредак, на све стране. Ево, другови,
(Показа главом на Абдулу и његову браћу)
другови су поднели молбе за борачки стаж. Знаш, било би добро да и ти Данице посведожиш.
- ДАНИЦА: Ја, за борачки стаж, коме?
- ШАЉОКУ: Абдула, друг Абдула и његова браћа. Друг Абдула, ево, навео у мољби,
(Шаљоку одјур и донесе са стиола молбу, коју су очигледно били срочили још пре Данициног и Славољубовог доласка),
да је илегално радио за нашу револуцију и да је преко Ариффе, своје веренице, јел се тако каже по новом, да – веренице, обавештавао револуционарне снаге о кретању непријатеља...
- ДАНИЦА: Друже Шаљоку, можемо ли насамо?
Поведе га у стирану.
- ШАЉОКУ: Само, другарице Данице, да знаш ово је пољитићи много знаћајно. Знаш да су другови из Области заузели став и рекли...
- ДАНИЦА: Слушај, друже Шаљоку, Ариффа и ја смо одрасле у Самодрежи. Јесте она дошла и рекла којим путем да бежимо од балиста и да је то поручио њен отац Раим. Абдулу није ни помињала. Напротив, Абдулу је поменуо Шабан Буњаку када је оне ноћи напао нашу кућу. Ја Абдулу, истина нисам видела са Шабаном, али га је Шабан поменуо.
- ШАЉОКУ: Данице, Данице,
(Прекиде је и њосавейтова добронамерно)
Није братство и јединство, ако испадне да су се само Срби бориљи у рату. Ми не смемо до подценимо допринос Абдуле и његове браће и других другова. Ево, ево да ћујеш молбу. Абдула Муљој је од самог поћетка рата прикупљао податке о кретању непријатеља и домаћих издајника и достављао револуционарним снагама и другарици Данице. Зар је важно, те две рећи, другарици Данице, ако се друге револуционарне снаге не буне. Ево, радио је несебићно, ћесто жртвујућии свој живот. Сведоци су Муљој Ђамиљ и Муљој Јусуф. Ево, сад за Јусуфа: прикљу... ћио се народном покрету и револуцији

од поћетка револуције заједно са својом браћом Ђамилом и Абдулом. Ево, сад само још за Ђамила. Све исто, приступио револуцији од поћетка, сведоци Муљој Јусуф и Муљој Абдула... у присуству другарице Данице... све у присуству другарице Данице. Тако, тако само да се овде потпишете.

(Ђамил, Јусуф и Абдула поћиписују)

Е, што сте ме обрадоваљи. Не, много сте ме обрадоваљи. Ово је Даница. Даница, Косовка! И Славољуб – борац!

СЦЕНА ДЕСЕТА

Испред Шаљокуа сћоје Даница и Славољуб. Шаљоку оћвори књићу венчаних и они се појединачно уписаше као венчани без икаквих формалности. Као сведоци на венчању, оћисцима палчева, овереше, Ђамил и Јусуф. Сви краћко Chesћићаше Даници и Славољубу.

ШАЉОКУ: А сад, Абдула и Арифа. Сви револуционари да се револуционарно региструју истог дана. Напредак, јелъ тако,
(Окрећше се Шаљоку Ђамилу и Јусуфу. Обојица климнуше жлавом и у знак поздрави револуционарних венчања сћавише по десну руку на жруди)
Абдуља! Еј, Абдуља!

Абдула сћуићи најред са Арифом. Млада шћићарка је била сва у свили. Као венчић, на жлави, преко подвезане свилене мараме, висила је ниска дукаћиа. Абдула је, умесћео сукнене доламе, коју је сћално носио, на себи имао краћак кожни каћуић, какав су носили високи обласни руководиоци и револуционарни оржани, уоћићше. Даница се изненади свечаним изжледом Арифџе и обрадова се. Приће да јој искрено Chesћићиа, зажледајући јој у лице, које још од дећињесћива није видела без фереце и које је свейлело белином, никада не доћакнућу сунцем. У пој белини лица као да се ожледала и срамежљивосћи и нека посебна нелагодносћи.

ДАНИЦА: Што си тужна? Јел' то плачеш?

Арифџа само заћресе жлавом. Даница на великом ланцу ужледа злаћини медаљон на Арифиним жрудима. Заћрећашћено жа дохвачићи руком. Дрхћивим поћићима раздеоји њежове поклойце и жоћиво крикну.

ДАНИЦА: Медаљон?! Јованкин... Јованкина слика... Јубо... Јубо, притрча Славољубу.

Без иједне речи сви су сјајали као укојани.

СЦЕНА ЈЕДАНАЕСТА

Огърнути кожним манџилом, забленути у дим своје цигарете у полућами канцеларије седи председник Обласи, Незири. Чује прво лакше, а затим снажније куцање на вратима.

НЕЗИРИ: Дођи сутра, одбруси мрзовољно. Не обазирати се на то испред њега бану Даница.

ДАНИЦА: Друже Незири...

НЕЗИРИ: Је ли заказано за данас?

ДАНИЦА: Није, али је хитно.

НЕЗИРИ: Дођи онда прекосутра.

ДАНИЦА: Друже Незири, долазим службено из Самодраже, хитно је.

НЕЗИРИ: *(Правећи се да је њек њада прејознао Даницу, он усјаде од стола и креће јој у сусрет)*
Оооо, кога то видим. Даница скојевка, Даница Косовка, а? Ми смо се последњи пут видељи у Самодрежи, је љи тако?

ДАНИЦА: Да, када смо бирали месни одбор.

НЕЗИРИ: Седи, седи другарице Данице. Ево, видиш како је овде. Састанци па конференције, дању и ноћу. Ви бар тамо имате чист ваздух.

ДАНИЦА: Загадило се много тога у Самодрежи, друже Незири. Зато сам и потегла овамо.

НЕЗИРИ: Јељ тако? А ко то тамо загађује.

ДАНИЦА: Како да ти кажем, нисмо урадили баш све до краја.

НЕЗИРИ: Добро је да си самокритична, другарице. А зашто нисте?

- ДАНИЦА: *(Закорачи према Незирију, решена да врати разговор на оно зашто је и дошла, из војничке блузе извади фотографију и енергично је предаде Незирију)*
То је моја другарица Јованка, из Слаковца. Заклали су је балисти и њу и њеног брата и оца.
- НЕЗИРИ: *(Врати мирно фотографију)*
Тако, тако. А шта ћеш, рат је однео многе жртве.
(Незири равнодушно рашири руке)
- ДАНИЦА: Да, тако је, само, тај медаљон, види се овде на слици,
(Испред очију му показа медаљ на фотографији)
тај медаљон је Абдула Муљој сада поклонио својој невести Ариффи. Случај сам га препознала на венчању.
- НЕЗИРИ: Абдула? Не могу имена да се сетим. Само пази, Муљој је ћестита фамилија. Сада се сећам, па и ти си посведожила да су радили за нашу револуцију.
- ДАНИЦА: Ја сам рекла председнику месног одбора, другу Шаљоку, да ја о томе ништа не знам... а он ми је објаснио да је то став у Обалсти и...
- НЕЗИРИ: Добро, добро. Само не може то тако, те јесте, те није. Такав став другарице Данице сеје неповерење у кадрове, квари међунационалне односе. Уопште не знам откуда такав став код тебе. Ајда да разговарамо као другови, као комуниста са комунистом... да није то утицај твојега оца. Саћам се, обавештен сам да је он имао неправилан, да не кажем, непријатељски став по питању спровођења добровољног откупа вишкова жита?
- ДАНИЦА: Какав откуп, какав став, какав вишак? Отац је био љут. Запалили су нам жито на њиви, ни парче хлеба није им'о у кући, а ја сам му разрешила обавезу више него осталима.
- НЕЗИРИ: Тако, тако, али и тај слушај ће се испитати...
- ДАНИЦА: Слушај, друже Незири, мој отац и моја породица су се часно борили у рату. Нисам ја овде дошла код тебе, ни због оца ни због откупа, него зато што сам препознала медаљон заклане породице. Откуда медаљон код Абдуле, то те питам?

НЕЗИРИ: Добро, добро. Испитаћемо ми то. Проверићемо све. Ја само кажем да такав став, другарице Данице, шкоди нашем даљем развоју револуције, а то је опасно... то је много опасно, другарице Данице!

СЦЕНА ДВАНАЕСТА

У кући Славољуб је насађивао њосиоље на ниској софри. Даница уђе носећи, мало брашна у наћфама. Славољуб окрену и њосиави софру, задовољно ѡресну шаком о њу.

СЛАВОЉУБ: Шта кажеш, шта кажеш Дано? Кућимо се полако, а?

ДАНИЦА: Е, баш је лепа,
(*Се и мале наћве њосиави на ѡроножац ѡред ваћре*)

Сиоља се зачу да их неко дозива: Домаћинеее, еееј, домаћинеее. У кућу сиуији Шаљоку ѡраћен Абдулом.

ШАЉОКУ: Љубооо.

СЛАВОЉУБ: 'Ајде, другови, 'ајде!

ШАЉОКУ: Смрт фашизму!
(*Сиави ѡесницу на слейочницу*)
Здраво, друже Љубо.

СЛАВОЉУБ: Здраво, здраво, изволите седите. Ви сте први за овом софром, па да наздравимо.
(*Шаљоку и Абдула ѡседаше на ѡроноице око софре*)
Ајде, Данице, почасте људе.

ШАЉОКУ: Части нас Даница љепо по Области и срезу!

СЛАВОЉУБ: Зашто?

ШАЉОКУ: Нисмо јој по вољи, па нас опањакава код другова. Ееее, Љубо, морам да ти кажем да смо на састанку месног одбора иступање другарице Данице оцењиљи, како да ти кажем, као ускогрудо и реваншистићко.

АБДУЛА: Друже Љубо, јесте још док је војска била овде, стално је наговарала команданта на освету, као да је хтеља да каже да смо сви ми овде бидљи баљисти.

ШАЉОКУ: Јесте, као да смо сви ми баљисти. Није лепо, друже Љубо. Ево и сам знаш устезала се да Абдуљи посведоћи заслуге за револуцију, јесте.

ДАНИЦА: *(Обриса руке од брашна и крену љућућио према њима)*
Ко је заклао Јованку, њеног брата и оца, то ја тебе питам Шаљоку? О каквој револуцији ту трућаш?

ШАЉОКУ: Твоје држање Данице, то је неповерење према новој власти! Добро, де сад, у остаљом, ми смо овде службено. Знаш, ви још нисте измирили обавезе за давање...

СЛАВОЉУБ: Какве обавезе!

ШАЉОКУ: Масти, вуне, меса... све редом.

ДАНИЦА: Марш напоље из ове куће!

ШАЉОКУ: Мољим?

ДАНИЦА: Марш напоље, кад кажем!

СЛАВОЉУБ: Данице!

ШАЉОКУ: Нека, нека...

Шаљоку и Абдула кренуше према вратицама.

СЛАВОЉУБ: Ама, станите, другови!

ШАЉОКУ: Нека, други пут ћемо ни другђије. Пољако, пољако, вређа револуцију, вређа органе и власт!

СЛАВОЉУБ: Другови, станите. Станите, све ће да се истражи и разјасни.

ШАЉОКУ: Пољако, само пољако. Све се разјасило.

Абдула и Шаљоку несћадоше кроз вратица.

ДАНИЦА: 'Оће да ме заблесаве, па још и прете. Осилио се Шаљоку.
(Гнев је искаљивала мешањем шестџа у наћвама)

СЛАВОЉУБ: Опет ти.

ДАНИЦА: Власт! Нисмо се борили за такву власт!

СЛАВОЉУБ: Прекини, чујеш ли! Нико да ти докаже, а ти стално тераш своје. Јованка, па Јованка! Па зар мало младих затрпа земља. Можеш ли ти да их оживиш?!

ДАНИЦА: Ама, видиш ли ти човече ишта или тако, тетураш к'о слепац по шуми?!

Насијаде мукла и дуџа ѿишина. Даница се ѿолако исѿрави. Руком доѿаче леђа, ѿа заѿим сѿомак исѿод ѓруди и нека необична радосѿ озари јој лице.

ДАНИЦА: Идем, идем да попијем воде. Осмотри Славољуба. Идем да попијем две чаше воде. Опет осмотри забринутог Славољуба за софром. Кажем... мислим, да попијем две чаше за нас двоје, рече са нарочитим осмехом.

СЛАВОЉУБ: *(Наџло се ѿрену и скочи ѓледајући у Даницу, која се заџонейно смешила)*
Две чаше за вас двоје.
(Приѿрча Даницу, заѓрлише се и заједно ѿоседаше на ѿод)
Јаој, хахаха, знам!

ДАНИЦА: Ништа ти не знаш.
(Смејала се и ударала ѓа ѿесницама у ѓруди)

СЛАВОЉУБ: Јавићемо Јевросими и Алекси... сад ће чича да попусти пред унуком...

Сѿоља зачуше ѓаламу и ѿовике: Данице, Славољубе! У собу уѿаде Даницин браѿ Раде.

РАДЕ: Љубо, Данице, изгоре вам жито. Запалили вам жито. Пролазимо терајући стоку и видим згариште од вашег жита. Изгорело све, к'о нама лане.

ДАНИЦА: Љубо, Љубо...

СЛАВОЉУБ: Знам! Синоћ су га запалили и још пуцали на мене!

ДАНИЦА: И ти то кријеш од мене!

СЛАВОЉУБ: Да те не препадам, шта ће ми то!

ДАНИЦА: Кога скриваш то Љубо?!

СЛАВОЉУБ: Никога! Оћу бар да ми један дан прође у миру!

Као без душе у кућу уѿрча Драџо Сѿојковић.

ДРАГО: Људи, Љубо, Данице, Раде, шта се ово овде дешава? Где се ми то налазимо и чија је ово земља и држава?!

СЛАВОЉУБ: Шта ти је чича?

ДРАГО: Како шта ми је! Ено, Шаљоку досељава Абдулу у Самодрежу. Тобоже досељава га месни одбор, а уствари, досељава га Шаљоку.

СЛАВОЉУБ: Шта ме брига ко се где досељава. Абдула се оженио одавде. Оће у нови род код Раима.

ДРАГО: Љубо, знаш ли ти, Љубо, уопште, шта говориш? Какав Раим, какав род. Месни одбор дао Абдули кућу и имање покојног Милана Петровоћа, а син му Страхина жив и здрав.

СЛАВОЉУБ: Како то могу на туђе да досељавају Абдулу?

ДРАГО: Па, где ти живиш, човече? Покојног Милана Петровића су прогласили за издајника, конфисковали му кућу и имање и дали то Абдули као заслужном комунисти, ето тако! Откуд сад Милан издајник, кад сви знамо да није. Син му је Страхина, богати, у војној школи за пилоте. Што ћутиш Љубо?!

СЛАВОЉУБ: То не може бити. Месни одбор то не би урадио.

ДРАГО: Месни одбор, који месни одбор?! Ено Абдула истовара своје ствари у дворишту Петровића. Абдула истовара, Шаљоку надгледа, а ти не верујеш. Ето тако!

Драго се на враћима судари са Раимом, који мирно сјаде испред Славољуба.

СЛАВОЉУБ: Јеси ли и ти дошао да осмехну реквирираш?!

РАИМ: Крв ти је запаљен синко, па се не љутим. Чуо сам за твоје жито. Имам четири крстине, па две теби, две мени.

СЛАВОЉУБ: *(Одмери Раима)*

Фала ти.

(Приђе војничком сандуку, отвори га и извуче свој шишњољ из раја)

СЦЕНА ТРИНАЕСТА

Додајући, један другом, сивари, Абдула, Јусуф и Тамил усељавали су се у кућу Милан Петровића. Шаљоку је шу сјајао као представник власи и надгледао. Међу њих ујаде Славољуб.

ШАЉОКУ: Оооо, где си ти Љубо, да нам мало помогнеш, а?

СЛАВОЉУБ: У томе што ви радите, само ђаво може да вам помогне! Реци ти мени, Шаљоку, шта ће Абдула овде? Кога то доводи да отима туђу кућу?!

- ШАЉОКУ: Закон! Непријатељима револуције се конфискује све. А, заслужни револуционари имају право... док се тај буржуј богатио, Абдул је радио за револуцију...
- СЛАВОЉУБ: Не вређај мртвог и честитог човека. Милан Петровић је жртва. Убили су га балисти. Стигоше га у бежанији горе код Качикола и убише га вољујском жилом. Затукоше га. Јел' он балистима оставио тестамент, а?!
- АБДУЛА: Немој тако Љубо!
- СЛАВОЉУБ: Ти Абдула, ти си гологлав. Ово гараво кече је твоје.
(Славољуб из џепа извади гарави шиптарски ћулаф)
Нагарављено ти је кад си ми синоћ запалио жито и пуцао на мене. И кече ти је црно и душа ти је црна и руке су ти кржаве.
- ШАЉОКУ: Пази шта прићаш Љубо, то су озбиљне...
- СЛАВОЉУБ: *(Не обазурући се на Шаљоку, приђе Абдули)*
Ти Абдула тераш своје, тераш. Кад нас нисте све поубијали у рату, ви хоћете сада у миру. Кад опколисмо Шабана ти умаче у димијама.
- АБДУЛА: Немој да се шаљиш, друже Љубо!
- СЛАВОЉУБ: Ма, превише је народа преклано да би се ја са вама више шалио. Још од Шабановог бункера гледам те како храмљеш и кочиш ногу. Сад ми је јасно. Ја сам те ранио. У леву сам те ранио.
(Из џојаса извуче и ујери шиптарско у Абдулу)
Скидај гаће да сви виде!
- АБДУЛА: Стидим се, немој...
- СЛАВОЉУБ: Скидај гаће кад кажем! Стидиш се? А пред Јованком се ниси стидео. Нек сви виде како си мушко. Ма, скидај, пе'по ти јебем! Спала је твоја фереца. За свако време имаш ферецу! Чуће срез, чуће Приштина, Београд има да чује за овог твог комунисту, Шаљоку. Судиће ти се Абдула.
- Приштра Раде и Абдули сирже џанџалоне до колена.*
- СЛАВОЉУБ: Медаљон можеш да сакријеш. Нема сведока за твој злочин, али белег од ране не можеш. Ти и твоје месо Абдула бићете ми сведоци. Губите се из ове честите куће!
- ШАЉОКУ: Немој тако... мрмљао је нешто на шиптарском.

- АБДУЛА: Потаеги беса...
(Претио је бежећи са Јусуфом и Ђамилом)
- СЛАВОЉУБ: Губите се! Марш одавде! А ти Шаљоку, где си ти био за време рата? Из којег бункера те истера ослобођење? Сад си одједаред и револуционар и комуниста и борац.
- ШАЉОКУ: Друг Незири ће за мене да посведоћи! Ја сам се борио у Народној републици Албанији!
- СЛАВОЉУБ: Где се бориш, видимо, а где си се борио, откриће се.
- ДАНИЦА: Љубо већи си од Јастребца.
- СЛАВОЉУБ: Ма не брини се ти Данице.

СЦЕНА ЧЕТРНАЕСТА

Славољуба из заседе нападају Незиријев праћилац, Јусуф и Ђамил. Онесвешћују га ударцима њендрека по глави, сивавају му лисице и увлаче у Незиријеву канцеларију. Грубо га посадише на столицу. Из полуптаме позадијрилази му Незири. Славољуб још ошамућен покушава да се иодигне.

- НЕЗИРИ: (Цимну га обема рукама за јаку војничке блузе и посади на столицу. Мирно му њоравна јакну и обиђе око њега)
Ајде седи, немој да се нећкаш, није ти ово Самодреза да радиш шта 'оћеш.
- СЛАВОЉУБ: (Замућеним погледом прекозна Незирија и он живну)
Друже Незири шта је ово? Нека грешка?
- НЕЗИРИ: У'апшен си и не прави се људ.
- СЛАВОЉУБ: У'апшен? Што у'апшен?
- НЕЗИРИ: Дакље ти си тај који оружјем напада органе народне власти. Браниш домаће издајнике?! Добро, добро. Име и презиме?
- СЛАВОЉУБ: Друже Незири, па ти ме знаш.
- НЕЗИРИ: Не познајем ја никога, ко руши тековине наше револуције.
- СЛАВОЉУБ: Чекај, па не може то тако. Добро се зна где сам се борио и за кога сам се борио.

У простиорију уиада Даница. Незиријев помоћник се испречи испред ње и она у полумраку и не схвата да је Славољуб у канцеларији Незирија. До Славољуба доише њен глас и он покуша да устане, али га Јусуф, Ђамил и Незири приковаше за столицу.

НЕЗИРИ: Хоћеш да ти се придружи и она, а?

Славољуб се смири.

ДАНИЦА: Пустите ме да уђем. Мени су уапсили човека. Идем по Приштини од врата до врата од комитета до милиције, од једног до другог важног друга и нико не зна ништа, сви узети, нико нема времена, а мој Славољуб трули у апси на правди Бога...

Помоћник Незирија је изгура кроз врата. Славољуб је чује како виче на неким следећим вратима.

ДАНИЦА: Чија је ово канцеларија? Мени су уапсили човека... како нема времена... Што ћутиш? Шта ако си Србин? Бојиш се да ти правда не измакне ту фотелју... Немам ја коме да се овде жалим. К'о да су се они из бункера сви преселили овамо. Ићи ћу ја даље...

Глас јој се изгуби низ степенације зграде.

НЕЗИРИ: Ако нећеш да ти се и твоја трудна Косовка нађе овде, другу песму ти мени да отпеваш.
(Пред Славољуба стави изражан папир и оловку. Одшећа лагано иза њега)
Пиши! Пиши ко је испламирао провокацију, диверзије, паљевине, убиства и све то припише органима народне власти.

СЛАВОЉУБ: Шта је ово људи, па где сам ја то?

НЕЗИРИ: Не знаш где си, је ли? Шта ти мислиш да смо ми луди и да не знамо да иза тебе стоји стари непријатељ револуције, а?

СЛАВОЉУБ: Слушај друже Незири...

НЕЗИРИ: Овде ти слушаш, је ли јасно? Такве к'о ти ми смо у рату стрељали одмах. Пручам ти последњу прилику. Олакшај себи све и признај.

СЛАВОЉУБ: Човече божији, па ја немам шта да признам.

НЕЗИРИ: Ми имамо све доказе о твојој непријатељској делатности и пре овог напада на органе народне власти. Пиши... кад си ступио у редове непријатеља? Какав положај и чин узимаш? Ко све припада вашој тајној, непријатељској организацији? Какав је метод вашег рада? Ко вам је вођа? Где се састајете? Све! Ми имамо времена да ћекамо.

СЦЕНА ПЕТНАЕСТА

Даница у њоодмаклој ѡрудноћи и ѡешиком мукон цеѡа дрва ѡред оѡ-њииѡа. Пред њу сѡуѡи човек у леѡо кројеном ѡрађанском оделу са ловачким, киѡишки накривљеним, шеширом на ѡлави и рукавицама од јеленске коже на рукама. Сѡранаѡ јој се учини некако ѡознаѡим.

СТРАНАЦ: Другарица Даница Михајловић удата Милинчић? Тачније и краће: Даница Косовка!
(Смешио се Даници)

ДАНИЦА: Усправи се стењући. Јесте, ја сам!

СТРАНАЦ: Значи добро сам запамтио и потрефио кућу?

ДАНИЦА: Размишљала је одакле га познаје. Јеси.

СТРАНАЦ: Упамтио сам ја вас, а и другови су ми причали о вама.

ДАНИЦА: (Јавише јој се болови и она се мало ѡови)
Је ли, а који то?

СТРАНАЦ: Они, којима сте ових дана писали.
(Боље наѡуче рукавицу и из унуѡираишеѡѡ цеѡа извади ѡисмо)
Или ово, можда, није ваше?

ДАНИЦА: Јесте, писала сам другу Живку. Морала сам. Још на крају рата чула сам да је он постао... генерал. Је ли ми што поручио за Славољуба и за све ово?

СТРАНАЦ: Је ли баш све овако, како пише?

ДАНИЦА: Тако и много горе. Знам да је друг Живко то с'ватио.

СТРАНАЦ: Да ли сте овох година ви били у вези са... мислим политичкој? Јесте ли се дописивали?

ДАНИЦА: Никад, али сад сам морала.

СТРАНАЦ: А је ли он у току рата још, да ли се сећате, износио неке ставове о нашој борби, партији и... уопште о нашој револуцији? Да ли је помињао... мислим онако највише наше руководиоце? Је ли помињао Русе?

ДАНИЦА: Какве Русе?

СТРАНАЦ: Русе из Совјетског Савеза.

ДАНИЦА: Ма шта ме ти то питаш? Је ли ме тако друг Живко поздравио да ме ту испитујеш буди ти Бог с нама? Ма је ли он добро?

СТРАНАЦ: У начелу – не, појединачно, не знам... то није моја ствар. Ви се, дакле, нисте дописивали, нисте састајали, није вам се поверавао?

ДАНИЦА: Ништа те ја не разумем. Оће ли...
(Споијадеше је њорођајни болови, ухвати се за леђа, ња за спомак и спуси се на војнички сандук)
Зови мајку. Трећа кућа одавде, Јевросима Алексина...
Аааа.

Странац се усјумара, али су Алекса и Јевросима већ дојрчали. Држећи спојано припремљено њлајно испод руке, Јевросима њодиже Даницу и њовеве је у другу њроспорију.

ЈЕВРОСИМА: Ево ме, ево ме голубице моја. 'Ајде полако, само полако, биће добро.
(Преко рамена добаџи Алекси)
Гледај ватру Алекса.

Алекса њодсџаче вајру и додаде још дрва. Окрепје се стпранцу, одмери ѓа и учини му се њознај. Изваји куџију са дуваном и замоџа џиѓарџеџу.

АЛЕКСА: Дуваниш ли пријатељу?
(Понуди му куџију са дуваном)

СТРАНАЦ: Да, али ја то,
(Замоџа рукама)
не умам.

АЛЕКСА: 'Ајде ја ћу ти завити. Е, ево ти.

- СТРАНАЦ: *(Пришали циџареџу, ѿвуче дим и закашља се до суза)*
Ау, ал' је горко.
(Исиљуну ѿрун дувана)
- АЛЕКСА: Е, овде нам је све тако. Горак нам дуван. Горак нам 'леб.
Горак нам вода. Горак нам живот.
- СТРАНАЦ: Па добро, човек све издржи стари, је ли тако?
- АЛЕКСА: Ово више ни најтврђа душа не може да поднесе и издржи.
- СТРАНАЦ: А што ти то толико смета данашњица, а стари?
- АЛЕКСА: А шта ми смета? Зло и наопако да ти то набрајам,
пријатељу. Ево, рађа се. Нека се роди само живо и здраво
и не дај му Боже да се сели и да ратује. Али не дај му
Боже ни овакав мир.
- СТРАНАЦ: Вала стари,
(Наијуче боље рукавицу)
ако ти у твојим годинама не видиш шта је све ново донела
данашњица?!
- АЛЕКСА: Видим ја синко. Све видим. Од тога што видим горе ми је
само оно што осећам.
- СТРАНАЦ: *(Приметџи да Алекса ослушкује шџија се у кући соџађа са*
Даницом)
Добро је да сте дошли одмах.
- АЛЕКСА: Па, видео сам ја тебе још кад си наиш'о, али док смо се
спремџли, не можеш пред страног човека онако у чему си
се затек'о.
(Алекса ѿошџииче ваџру)
Знамо да је све погледала и чекала друга Живка. Ја те
угледам и велџм, ено стиже Живко.
- СТРАНАЦ: Аааа, није.
- АЛЕКСА: А, где је друг Живко, шта он ради?
- СТРАНАЦ: Он је одсутан на дуже. Јесте ли се ви са њџм дописивали?
- АЛЕКСА: Ја, не. Ку' ћу ја да се дописујем. Него, ти си ми некако
много познат, као да смо се виђали.
- СТРАНАЦ: Да, да. Био сам на крају рата овде као капетан.

АЛЕКСА: Капетан Јанковић. Силно се обрадова. Шта радиш сада, капетане?

СТРАНАЦ: Па, ето...

Из куће испрча Јевросима.

ЈЕВРОСИМА: Алекса, Даница добила сина. Држ' се деда, добио си унука.

АЛЕКСА: *(Ганућо)*
Добио Славољуб сина. Одмах некако да му јавимо и да га питамо за име.

ЈЕВРОСИМА: Док му ми пишемо у апси и док се врати одговор то ће да се одужи. Нека се дете зове Данило. Нека буде Данило, по деди.

АЛЕКСА: То ће га обрадовати. Не каже се бадава, нема Милинчића без. Него, дедер, капетане огласи, ја немам чиме!

Алекса се окретао око себе, али је странац нестјао без итраћа.

СЦЕНА ШЕСНАЕСТА

У кући поред ватре Даница пере веш. Око ње се игра Данило, који већ има пет, шест година. Славољуб је заузет дељањем неког држаља. Чује се ударање у врата и Славољуб крену да отвори.

ДАНИЦА: Не иди гилорук, Славољубе.

СЛАВОЉУБ: Можда је неко од комшија. Чули су да сам пуштен. 'Ајде, 'ајде, напред.

Отрезан и невољив, задену шишиољ иза леђа. У кућу уђе странац, богаћо и некако необично обучен.

СЛАВОЉУБ: Страхиа,ти!

СТРАХИЊА: Ја, Славољубе.

ДАНИЦА: *(Обриса руке о кецељу и испрча у сусрећ богаћу)*
Оооо, Боже, Страхиа. А ја се уплашила.

СТРАХИЊА: А ко је ово, то да не питам. Види се из далека.
(Саже се и помилова Данила по коси)
Богами ви Милинчићи, множите се и бујате.

- ДАНИЦА: Еее, Страхиа, Страхиа, ти летиш по небесима, а ми мрави Божији, брзо живимо и брзо умиремо.
- СТРАХИЊА: *(Подигне Данила у наручије)*
А ти, како се ти зовеш?
- ДАНИЛО: Данило.
- СТРАХИЊА: Данило?! Не говори се узалуд – нема Милинчића без Данила. Ако, радујем се, да порасте.
- ДАНИЦА: Изволи, седи Страхиа. Шта тебе нанесе вечерас овамо. Доноси тањир и служи госта на софри. Сигурно си уморан и гладан од пута. Служи се. Сад извини боље немамо.
- СТРАХИЊА: Еее, право вели са нас онај Француз. Ви, каже, Срби сте чудан народ. Просто се човеку извињавате за своју сиротињу, коју му одмах, целу понудите.
- СЛАВОЉУБ: Не зна он да голог и тако не можеш скинути.
- СТРАХИЊА: Па, како сте Милинчићи?
- СЛАВОЉУБ: Е, како!
(Иза леђа извуче њишићољ и њоложи на софру)
- СТРАХИЊА: Хвала ти, Љубо, што си ми бранио кућу и још више што си ми бранио мрвог оца.
- СЛАВОЉУБ: Зашто хвала, па, бранио сам нешто што је веће и од твоје и од моје куће. Бранио сам истину!
- СТРАХИЊА: Док је то дошло до мене, ја сам одмах интервенисао. Дај, Богати, да се човек пусти. Да сам чуо раније, ја бих и раније то... па, сад, важно је да се неправда исправи, је ли.
- СЛАВОЉУБ: Док правда исправи, леђа се погрбе. Фала ти што ме пустише са робије. Човек се овде брзо погрби.
- СТРАХИЊА: Не дају нам, брате, да живимо. Раде шта хоће. Страдали смо ових година више, него у рату. Подмуклије. Е, сад, некако, у последње време нешто се као, мало променило према Србима. Не нападају више тако отворено.
- СТРАХИЊА: Чекај Славољубе. Видим замандаљена ти је капија, за појасом носиш оружије, па не гради се братство и јединство оружијем. Нема слободе иза катанца.

- СЛАВОЉУБ: А ја теби кажем да свако овде мора да брани голи живот.
- СТРАХИЊА: Их, брате, Славољубе! Сам помињеш да се последњих месеци нешто променило. Видиш, осетио си то и у затвору. Ето, спроведене су три организоване акције одузимања оружја по Косову и Метохији. А то је битна ствар.
- СЛАВОЉУБ: Хммм... хммм... не знам. Некима су узимали оружје, некима нису. Испрличаше ми људи да су некима и по три пута одузимали једно те исто оружје.
- СТРАХИЊА: Откуда, Бога му, овде код вас толико неповерење. Па, не може се Славољубе због шаке балиста сумњати у читав народ.
- СЛАВОЉУБ: Можда је и шака, а можда је и један, али чија је штета, тога и срамота. Љага је на нама који трпимо.
- СТРАХИЊА: Сад ми је јасно зашто си толико долазио у сукоб са овдашњим властима.
- СЛАВОЉУБ: Слушај, Страхинја, високо летиш и лепо причаш. Не свиђа ми се ни једно ни друго.
- ДАНИЦА: 'Ајде, Бога ти, Славољубе. Пусте сад то. Страхинја, колико остајеш?
- СТРАХИЊА: Па, нећу дуго, Данице. Тек толико да поправим кућу, да се не јуре слепи мишеви по њој.
- ДАНИЦА: Онда да се сместиш код нас док то не урадиш.
- СТРАХИЊА: Хвала, Данице, хвала ти много. Да не заборавим, ово је за тебе, Данило.
(Из џепа извади нови џранзистџор, клекну и сџави ѓа Данилу у руке)
Јел' ти се свиђа, а?
- ДАНИЦА: Ма, немој то....
- СТРАХИЊА: Свиђа ти се, е, па, ето теби то на поклон.
- ДАНИЦА: 'Ајде, Бога ти, јеси луд, па то је скупо, пусти то.
- СТРАХИЊА: Нека, нека. Каже ти мени лепо Данило, хоћеш ли ти кад порастеш да будеш пилот, овако као ја, па да летимо заједно. А, хоћеш?
- ДАНИЛО: Хоћу.

СТРАХИЊА: Онда смо се договорили. Ево,
(У Даниловим рукама укључи радио)
Тако.

Из дечијих руку прво зашишћиа, па се зачу разговейџни глас сџикера... Из Централног комџиетџа Савеза комунистџиа Југославије и из Савеза комунистџиа Југославије! Централни комџиетџ Савеза комунистџиа Југославије, шакође, преџоручује Савезној скупшћини да га разреши дужностџи члана Савезног извршног већа...

ДАНИЦА: Кога, кога?

СЛАВОЉУБ: Чекај, чекај мало. Утиша Даницу и сви напето ослушнуше радио.

РАДИО: Прихвата се оставка, коју је друг Александар Ранковић поднео на функцију члана Централног комитета Савеза комуниста Југославије и из...

ДАНИЦА: Аааа.

РАДИО: ... и прихвата се предлог да поднесе оставку Савезној скупшћини на функцију подпредседника републике, јер је његова одговорност за рад државних органа таква да на овим функцијама више не може остати.

ДАНИЦА: Шта је ово, Славољубе?

СТРАХИЊА: (Нервозно прџшећиа џо соби)
Много грешака је, брате, почињено последњих месеци. Ја сам одмах видео да је то што раде државни органи овде на Косову преоштро.

СЛАВОЉУБ: Е и ја мислим да је овде било много грешака.

Наџољу учесћиа џуцњава.

СТРАХИЊА: Штааа?

СЛАВОЉУБ: Ништа. Остаци после три организоване и преоштре акције одузимања оружја од шиптара.

СТРАХИЊА: Веселе се, па нека и треба. А били су их брате притисли државни органи.

СЛАВОЉУБ: Треба да се веселе, треба, имају разлога!

СТРАХИЊА: Мораћу што пре за Београд.
(Крену према враћџима без џоздрава и оџрашћиања)

Наџољу осу рафална џаљба и кроз њу Славољуб довикну Сџрахџињи.

СЛАВОЉУБ: И не излази више из авиона Страхиња. Небо је сигурније од земље!

Даница пријирча и у наручије заклони Данила, који је њлакало док му је њранзисџор у рукама њочињао нову емисију: Радио Беоџрад! Музика за иџру зајадних мајисџора!

СЦЕНА СЕДАМНАЕСТА

Проседи Славољуб и Данило, који је већ момчић, одложише косе и седоше на ливаду за ручком, који им је Даница њосџављала на њросџирџом чаршафу. Данило оџра руке из њесџеје и наџи се воде.

ДАНИЛО: Шта је ђађа, умори те косидба.

СЛАВОЉУБ: Никад ме ливада и коса не умарају. Ти мене бринеш, синко. Овде није сигурно за живот.

ДАНИЛО: Опет почињеш. Ја у предузеће неђу. Шта ће мени фабричка цркавица код овакве дедовине. Све што у земљу бациш, клија и расте.

СЛАВОЉУБ: Клија, клија, е мој Данило. Замља те, сине, завара, попије ти снагу и на крају те поједе. Све овде расте, мој Данило, али пропада човек. Ми смо преварени део човечанства. Паметан човек данас бежи у град и у праву је.

ДАНИЛО: *(Весело седе за њосџављени ручак)*
Неђу да ме буди фабричка сирена, него ова лепота.
(Поџледа около и удахну њуним њлуђима)

ДАНИЦА: Лакше ми је било са њима док сам их једном поњавом покривала, но сад. Порасли па терају своје Љубо.

Прилази им Драђо Сџојковић.

ДРАГО: Здраво и живо.

ДАНИЦА: Добар дан.

СЛАВОЉУБ: Здраво, чича.

ДРАГО: Јесте ли се уморили?

ДАНИЛО: Како ко.
(Рече весело и њодруђливо)

- СЛАВОЉУБ: Да те је то занимало, чича, дошао би да помогнеш и да питаш док су падали откоси. Млад старом не верује. Кад си сад наишао, 'ајде седај, прихвати се мало и овог посла.
(Показа весело на њостављени ручак)
- ДРАГО: Није ми, Љубо, ни до јела, ни до шале. Не знам како да ти кажем. Ми смо у Самодрежи, синоћ одлучили да нам ти будеш шумар.
- СЛАВОЉУБ: Шта да вам будем?
- ДРАГО: Шумар. Видиш да шиптари све уништише. Секу, дању и ноћу, одвалче, развлаче.
- СЛАВОЉУБ: Секу? Посекли су и моје, па шта! И значи мене сте баш нашли. Што ме боље не поставите за мету на стрелишту!
- ДРАГО: Љубо, не могу они са тобом баш тако. Био си борац у рату. Једино се још мало боје од тебе. Шаљоку и Абдула су фукаре, кад осете тврдо они ће да подвију рап.
- СЛАВОЉУБ: Имате власт, идите, па си жаите.
- ДРАГО: Да се жалимо, коме да се жалимо, поцркали да Бог да. 'Ајде шуму смо и баталили, али не сме, бре, Љубо, женска нога да крочи у поље.
- СЛАВОЉУБ: Нека свако чува своју жену. Ко не може да је одбрани, нека је и нема.
- ДРАГО: Чиме, бре, да је чува. Без онога се на свадбу не иде.
- СЛАВОЉУБ: Питај власт, шта питаш мене.
(Викао је љућиићо)
- ДРАГО: Шта и кога де питам. Шездесет осме зађоше и по селима и по гадовима, дижу устанак. Дивљају, ко да им је нови Хитлер на власти. и шта би? Тур на вур и ником ништа.
- ДАНИЦА: Што се не скупите људи, па идите брате у Београд и тамо кажите све.
- ДРАГО: Ма, какав Београд. Тамо се жалиш, а они испрате све за тобом. Ко после да се врати овамо? Кадија те тужи, кадија ти суди. А то може да изађе на политички, па је онда још горе. Јаој, Боже, где си. Што не поцркасмо у оној зими, што не изгибосмо још у рату. Најбоље је да продамо и куће и имања, па да сви бежимо одавде. Пола народа је већ побегло.

Код њих доидаде Пејтар. Без њоздрава сѣајао је смрачен и њоџурен.

- ДРАГО: Шта је, Петре? Као да си све живо сахранио. Нисам те видео таквог, још од кад си покојну Јованку донео испред цркве, далеко било.
(Прекрсти се)
- ПЕТАР: Ђеркицу ми напастовали.
- ДАНИЦА: Јаооој.
(Шакама њришисну главу)
Ко, како...
- ПЕТАР: Све јој одело покидали.
(Зайлака)
Изгребали је, нагрдили је. Спасео је Милан Грујин. Скинуо са себе капут да јој умота уместо 'аљине и тако је донесе до куће.
- СЛАВОЉУБ: Јеси ли ишао у милицију?
- ПЕТАР: Отуда и идем.
- ДАНИЦА: Ииии?
- ПЕТАР: Ништа. Траже лекарско уверење, питају јел' има сведоке, хоће да саслушају дете.
(Пејтар горко зайлака)
Нема уверења, нама сведока а дете ухватио нем. Одузето. Гледа у једну тачку. Нити једе, нити спава. Ђути и лију му сузе. Срамота ме да гледам у њу... срамота ме што живим, зајеца Петар.

СЦЕНА ОСАМНАЕСАТА

Испрд канцеларије чекају Славољуб и Пејтар. Наилази Шаљоку у фино кројеном оделу и са црвеном кравајом. Правио се да их не ѡзнаје, али Славољуб искорачи испред њеџа.

- СЛАВОЉУБ: Ми сми Шаљоку...
- ШАЉОКУ: Ја сам за тебе наћелник милиције. Ваљда знаш неки ред. Имаш ли ти неку културу. Није ти ово обор за стоку.
- СЛАВОЉУБ: Начелниче, ми смо начелниче преко адвоката поднели пријаву још пре месец дана. Зашто се не поведе истрага

- што су Реџини синови напастовали у шуми Петрову девојчицу. Шта је начлиниче с тим?!
- ШАЉОКУ: Бекај, шта то беше? А знам, знам, водили смо истрагу. Нема лекарско уверење, нема сведока, ааа, Реџини су ћестита породица, па не може то тек тако. Прошло је то време.
- ПЕТАР: Како нема сведока?! Сведочио је Милан Грујин. Једва ми одбранио дете. Како сад нема...
- ШАЉОКУ: Ама, шта ја знам како. Деца су то. Нећемо сад па главе да сећемо. Морамо у љубав и слогу да будемо.
- ПЕТАР: Каква слога? Дете су ми напастовали. Ђеркица је још одузета. Славољуб и Даница знају, ево, питај...
- ШАЉОКУ: Што се тиће Данице и Славољуба зна се да су они имали испаде и раније.
- СЛАВОЉУБ: Какве испаде?!
- ШАЉОКУ: На националној основи, шта ја знам какве.
- ПЕТАР: Добро, ко ми је онда напастовао дете, кооо?!
- ШАЉОКУ: Шта ја знам ко? Ееее, ћувај своја деца.
(*Шаљоку махну руком и уђе у канцеларију*)
- ПЕТАР: Па, где смо ми ово Славољубе?
- СЛАВОЉУБ: Смири се Петре.
(*Најјуче шајкачу и крејше*)
Неће га више.

СЦЕНА ДЕВЕТНАЕСТА

На јоду са кечићима на ѓалавама, јушећи, седе у круѓ Абдула, Ђамил, Јусуф и Шаљоку. Улази Незири и они јоскакаше.

- НЕЗИРИ: Мир дита.
- СВИ: (*Ојјоздравие*)
Мир дита.
- НЕЗИРИ: (*Показа им руком да седну, а он насћави кружећи око њих*)

Ваша тројка је најгора. Тији
(Показа на Тамила)
 нисмо тебе поставили да на факултету предајеш народну
 одбрану и да тамо певаш песмице. Шаљоку, ти си лењ по
 обићају, Абдула, теби смо у зло време главу саћували.

АБДУЛА: *(Скочи)*

Ја се одужујем колико могу.

НЕЗИРИ:

Никада се ти не можеш одужити до краја. Дали смо вам
 пара колико хоћете да купујете земљу и куће. А ви, шта
 би радите. Ускоро ће Срби поћети да купују од вас.

АБДУЛА:

Плаћају Славољуба Милинђића да им чува шуму. Јаше на
 коњу по пољу као 'ајдук. Таком' Бога, никад не знаш где
 ће да испадне. Ни сено на ливади не можемо да запалимо
 од њега.

НЕЗИРИ:

Бабе! Бабе једне, везаној овци не можете да одерете
 кожу. Бега се плашите кад је голорук.

ШАЉОКУ:

Има оружије, дао му Драго Стојковић. Тај матори лисац
 саћувао је карабин из рата.

НЕЗИРИ:

Шкавел је курјак, али курјака треба за репину, па од
 дрво. Кад он искези зубе, остали ће да подвију реп. Сами
 ће да побегну.

АБДУЛА:

(Сћави руку на ѓруди и наклони се)

Биће како ти кажеш, мрет.

НЕЗИРИ:

Запамтите, што више деце, што више оружја, што више
 деце. 'Ајд сад.

СЦЕНА ДВАДЕСЕТА

*Силуеџе Тамила, Јусуфа и Абдуле љрикрадају се на љијаџи Славољубу иза
 леђа. Ударише ѓа ѓвозденим шийкама у ѓлаву и он љаде.*

СЦЕНА ДВАДЕСЕТ ПРВА

Са рукама њрекришеним на сѣомаку, оседела и њоѣрбљена, Даница ѡлаче исѣред сѣола у Незиријевој канцеларији.

ДАНИЦА: Мени, мени, свашта раде. Мужа ми осакатише.

НЕЗИРИ: Је љи жив?

ДАНИЦА: Оста жив, али богаљ.

НЕЗИРИ: Не би требало да сумњаш у истрагу. Власт ради свој посао. А, ти, борац, ратник, уместо да нам помогнеш, овде, на терену, ти пишеш другу Страхини.
(Показа на ѡаѣир на свом сѣолу)

ДАНИЦА: Да власт ради свој посао не би ја овде била. Не би тражила правду. Ти си шиптар Незири, али требаш да судиш као човек, по души.

НЕЗИРИ: Слушај, мало ти, шиптара више нема. Сада смо сви Албанци. То ће те сви ви да запамтите и да упамтите.

ДАНИЦА: Буди шта 'оћеш, али суди као човек, по правди.

НЕЗИРИ: Београд је нама вратио да решавамо овде. Само овде може да се реши.
(Незири ѡрошеѣа ѡо канцеларији)
Истрага је утврдила да су то ућинила малолетна деца. Зашто децу да гонимо, кад се деца не суди.

ДАНИЦА: Ма, каква деца? Каква деца...

НЕЗИРИ: Ипитаће се.

ДАНИЦА: Каква деца, видели су људи ко је то учинио. По вама су сваки злочин извршила деца, а родитељи су добри. Како до таквих добрих родитеља испадеше све деца убице?!

НЕЗИРИ: Ти знаш само да вређаш.

ДАНИЦА: Знаш ти Незири, знаш ти много добро, ко стоји из свега тога.

НЕЗИРИ: Слушај, ово није ћетрес пета да са војском јурцаш ћестите људе. Сад има законом!

ДАНИЦА: Има! Твој закон! Нисмо ми за тај закон гинули.

Даница излази, а код Незирија кроз сѣоредна вратиа улази Абдула. Незири му љуѣишѣо крену у сусреѣи.

НЕЗИРИ: Шкавелъ је жив!
 АБДУЛА: Грешка! Случајно, мрет.
 НЕЗИРИ: Шабана си звао мрет. Ја нисам за тебе само вођа обићних балиста, него председник целог Косова. Губи се!

СЦЕНА ДВАДЕСЕТ ДРУГА

Ослоњен на шџај и на Даницу у њајучама и њижамима из куће излази Славољуб. Даница га сусџи на њосџављени њроножац и ођрну војничким шињелом. Глава му је у завоју. Око враџа џиџ.

ДАНИЦА: Ево, мало да си на сунцу и на ваздуху. Биће ти боље. Само мораш више да једеш, Љубо, да ојачаш. Нема те у снази ко вејка.
 СЛАВОЉУБ: Где је Данило?
 ДАНИЦА: Знаш ти њега, поранио на орање. Морам, вели, мајко сад да запнем за двојицу. Пала кућа на њега.
 СЛАВОЉУБ: Чувај ми Данила. Не дај да буде као ја.
 ДАНИЦА: Идем час до мајке. Одмах ћу ја, одмах.
 СЛАВОЉУБ: Нека Данило иде одавде. Нека се не обазире на нас. Ја сам све гледао на кућу и на гробове. Нисам се бојао живих зликоваца, али јесам мртвих предака. Нека иде, опростиће нам гробови. Кућа је тамо где је човек.

Сџењући викао је за Даницом. Ослони се на шџај, њојрави шињел на рамену и наџиџа у унуџрашњем џеџу неџиџо. Била је џо икона. Извуче и загледа се у заборављену икону своје славе, Свеџоџ Јована, коју му је Алекса џронашао код џокојноџ оца Данила. Загледа се у њу и нежно џређе дланом џреко лика свеца.

Оџиџозади, осврћући се, џрилазио му је Абдула са уџереним џиџиџџем.

АБДУЛА: Шкавелъ! Готово је шкавелъ!

Ослањајући се на шџај са иконом у руци Славољуб се џешко усџрави. Закреџе џлаву и косо из себе угледа Абдулу. Мирно окрену џлаву џрема икони и загледа се у њу.

СЛАВОЉУБ: Славо моја, Свети Јоване, кајем се што сам им опростио оца Данила... мислио сам да је то за сина Данила... Оца и Сина...

Абдула исцїуца цео шаржер Славољубу у леђа.

АБДУЛА: Дао сам ти бесу Шкавелъ, хахаха!

СЛАВОЉУБ: Оца и Сина...

Окреїао се и виїлали су се йешеви шињела око њеџа. Сручи се на земљу. Доїрча Драџо Сїојковић, вичући: Абдула, Абдула, уби човека!

ДРАГО: *Клекну и йодиже џлаву мрївом Славољубу
Љубо, Љубо... сине... последња заштито Самодреже!*

Драџо наричући наџлас, смаче своју шајкачу и йокри очи мрївом Славољубу.

СЦЕНА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА

На засїрїом ћилиму седи Арифа оборене џлаве. Абдула се йо йоду довлаци до ње. Доїакну јој раме и дојку. Арифа се не йомаче.

АБДУЛА: Шта је? Жаљна си. За ким плаћеш, за Шкавелїма. Заклаћу те!

АРИФА: Давно си ти мене заклао. Затворио си ме у кућу, а ти палиш, плачкаш, убијаш. Ноћу све исприаш. Шкрипиш зубима, запениш на устима к'о да си живу соду пио.

АБДУЛА: А ти, иди испричај шкавелїма. Жаљиш ти њих!

АРИФА: Бога се ја бојим, не за мене, него за децу.

АБДУЛА: Деца се школују. Неће да буду тако гљупа као ти.

АРИФА: Шта их школујеш, да мрзе и убијају!

АБДУЛА: Умукни!
(Вади нож)
закл'о би те само да није деце.

Улази Раим.

РАИМ: Ти си доста нанео зла, Абдула.

АБДУЛА: Могу да радим шта 'оћу, да закољем кога 'оћу. И њу могу да закољем.

РАИМ: Онда мораш прво мене.

АБДУЛА: И тебе ћу да убијем, ако нам сметаш за наше пљанове.

РАИМ: Не убијаш ти ни за част, ни за веру. Ти немаш образа. Рекао сам ти, крв се плаћа!

АБДУЛА: Пу, глупи сељак! Ништа ти не знаш.

РАИМ: Знам једно, њу не дирај, јер ћу те убити. Њен пород ће да плати твој дуг крви.

СЦЕНА ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТА

ДАНИЦА: Не улази ми кроз капију, Раиме. Немој крв Милинчића да газиш. Ви сте је просули. Убисте ми ту и мужа и свекара и свекровог оца!

РАИМ: Нудим своју главу да платим дуг крви.

ДАНИЦА: Твоја глава не треба више ни теби. Нисам ја Бог да судим и кажњавам. Кога ти спасаваш и гледаш да заштитиш својом главом, Раиме, моју породицу, или твоју?

СЦЕНА ДВЕДЕСЕТ ПЕТА

У канцеларији Незирија сџоји Абдуала. Уводе Драга Сџојковића везаних руку. Прајне ѓа у униформама милиције Ђамил, Лусујф и Шаљоку.

ШАЉОКУ: *(Ошвара сџискове)* Драго Стојковић.
(Прозва он)

ДРАГО: Ваљда знаш да сам ја.

ШАЉОКУ: Ти, Драго, ниси смео убијеног да помераш са места и тако ометаш истарагу. Уништио си све трагове.

ДРАГО: Ја сам мислио ви тражите убицу, а не трагове. А убицу сам видео.

- ШАЉОКУ: Хоћеш да заведеш истрагу, да се ослонимо само на твоје сведоћење, је ли?
- ДРАГО: Није ред да мртав човек лежи у дворишту. Унели сно га у кућу, али сам Абдулу видео када га је убио и побегао.
- ШАЉОКУ: Ти си видео, а?
- ДРАГО: Као тебе што гледам.
- ШАЉОКУ: Мислим, прецедниће... мора да се упути на преглед оћију.
- ДРАГО: Прегледај ти уши, да чујеш шта ја причам. Ја сам убицу Абдулу видео.
- АБДУЛА: Ти си га убио. Моја браћа ће да посведоће.
- ДРАГО: Можете, Абдула, да причате шта хоћете, да мењате одела и униформе, али ти си убица, Абдуала, ти!
- ШАЉОКУ: 'Ајде, 'ајде, водите то тамо код љекара да му прегледа и оћи и главу.
- ДРАГО: *(Оћима се од милиционера, Ђамила и Јусуфа кији ѓа вуку)*
Хоћеш да ме на правиш лудим, Шаљоку. Са убицом седите, а мене држите у апси.
- ШАЉОКУ: Ти вређаш представнике вљасти, а ти знаш да се и за то иде у затвор, не знаш?
- ДРАГО: Истина је јача и од тебе и од овог убице овде. Не можете у 'апсити истину, Шаљоку. Нећета дуго, нећете дуго.

СЦЕНА ДВАДЕСЕТ ШЕСТА

Данило и Даница ѓросејавају жићо, ѓрићремајући се за сећиву. Са ѓорбом на леђима ѓред њих сћуји даницин браћ Раде.

- ДАНИЛО: Е, здраво ујаче!
- ДАНИЦА: Шта је Раде? Ајде, седи, сад ћу ја, мало да отрбимо пшенице за семе. Кад ћеш ти сејати?
- РАДЕ: Данице, ми се селимо одавде!
- ДАНИЦА: Шта причаш.
- РАДЕ: Морам...

- ДАНИЦА: Раде, куда ћеш?
- РАДЕ: У Краљево, а даље ћу да видим. Продадох и кућу и имање, низашта.
- ДАНИЛО: Добро, ујаче знаш ли шта радиш и ти и остали. Није ово рат!
- РАДЕ: Да је рат, човек би се надао да ће да прође.
- ДАНИЦА: Не брзај Раде. Писала сам у Београд другу Живку.
- РАДЕ: Знам, знам, само тај Живко се не појави овде никако.
- ДАНИЦА: Доћи ће друг Живко, видећеш.
- РАДЕ: Доћи ће Живко на Светог Живка. Писала си ти и самом Титу. Како напишеш, тебе по глави. Сада ти је Данице комшија Мујо Ферат, довели га из Албаније. Прети да ће и ваше имање да отме.
- ДАНИЦА: Бога ми кад и ти одеш, Ферату ће бити лакшеда отме.
- ДАНИЛО: Нема ујко вајде од бежања. Треба овде да се боримо.
- РАДЕ: Борио ти се и отац.
- ДАНИЛО: Борио се, није бежао.
- РАДЕ: Мени овде нема живота. И Чарнојевићи су бежали, па нису нечасни.
- ДАНИЦА: О каквој части говориш, плуну ти Раде на дедовину. Продаде мени иза леђа. Брату, небрату. Издао си ме!
(Раде се погурено удаљава. Даница виче за њим)
Стани!
- РАДЕ: Нисам те издао. Побихе ми децу. Ја морам сестро....
- ДАНИЦА: Јеси. Резил те било!
(Виче за њим)
Какви Чарнојевићи?! Њих су пратили синови под оружијем, а ви водите острамоћене кћери. Они су терали крда стокe испред себе, а ми носимо гаће на штапу. Њих је чекала војвођанска равница, а шта нас чека?! Нисмо ми Чарнојевићи! Ми смо нагрђени!

Даница њешко зајлака, Данило је задрли и сјусићи да седне на врећу жићи.

Преко дворишћа са кечетом на глави, пролази Мујо Ферат, досељеник из Албаније. Даница рукавом обриса сузе.

ДАНИЦА: Шта је Ферате, што ми идеш преко дворишта? Пут под ноге па иди тамо!

ФЕРАТ: Ти, вељиш, моја земља, ти вељиш моја кућа. Не разумем твоја кућа.

ДАНИЛО: Ти разумеш само да крадеш и да отимаш туђа имања.

ФЕРАТ: Ти говориш као твој отац.
(Рече и оде њрема кайџи)

ДАНИЦА: Ех, сви ће побећи. Остаћемо сами.

ДАНИЛО: Ми нећемо. Не можемо оставити ову земљу. Из ње смо изникли. Ми смо та земља, мајко!

СЦЕНА ДВАДЕСЕТ СЕДМА

Даница и Данило сачекаше Шаљокуа испред његове канцеларије.

ШАЉОКУ: Шта је, јеси опет дошла да изазиваш, а!

ДАНИЦА: Нисам дошла ја да се жалим теби, него држави.

ШАЉОКУ: Јељ ти овде тражиш државу. Није твоја држава испред мојих врата, па ћека тебе.

ДАНИЦА: Ми само испред врата и не можемо, унутра, никако. Чекам ја државу, а не она мене.

ШАЉОКУ: Жаљила си се ти тамо у Беогарду, па тамо ћекај своју државу.

ДАНИЦА: Јесам, жалила сам се и Богу и људима. Нека правда мора да постоји. Да би сакрили злочин над мојим човеком, држали сте комшију Драга док није полудео. Иселише му се браћа и одведоше га лудог. А ви доселисте Ферата. Како то да из Албаније никада ни један Србин не побеже, а побеже Ферат из Албаније са тридесет чланова фамилије.

ШАЉОКУ: Позната си ти још одавно. А теби је криво што долазе овде и Ферат и други из Албаније, а!

ДАНИЦА: Мој Љубо трули, а Ферат купује куће и имања. Јел' толике паре донео из Албаније од Енвера Хоџе? Пали,

- отима, прети, двадесет кућа је отерао из Самодреже. Није Ферат сам.
- ШАЉОКУ: Пази шта прићаш, твоја мржња нам је позната. Ферат је дошао на своје. Јељ' постоји северни и јужни Вијетнам, па може да постоји и северна и јужна Албанија. И нека ти буде јасно, многи наши руководиоци су дошли из Албаније.
- ДАНИЦА: Дошли су сви они што су пре рата убијали људе и пљачакли, па побегли за Албанију. Прво сте њих вратили.
- ШАЉОКУ: Они су се тако борили против старог и назадног режима, а тебе треба затворити, па причај тамо у затвору.
(Наиђе Пејтар у оделу и са кравајом какву су носили Незири и Шаљоку)
Ево ти, ваш српски кадар па питај њега. 'Ајде, Петре, ти је уразуми ако можеш.
- ДАНИЛО: *(Нежно ѿмери мајку у сцјрану)*
Ми смо хтели до тебе Петре. Сад си члан покрајинске скупштине, па добро, видиш ли шта нам све раде.
- ПЕТАР: Шта је Данило, шта вам раде.
(Уишћа љледајући у земљу)
- ДАНИЛО: Пола имања су нам отели, сад хоће и ово пола да нам отму.
- ПЕТАР: Е, па, није, баш, ваљда, све тако. Има ту неких проблема са земљом, не кажем, тачно је то, али треба бити мало и стрпљив. А Даница, брате, забраздила па пише.
- ДАНИЦА: Срам те било! Тежи сте земљи, него сви ти зликовци заједно. Иселио си и Милана Грујина, што ти је ћерку спасао од тих зликоваца. Био си у комисији да им процениш земљу и да је откупите за ове што се досељавају из Албаније. Гаде, муња те спржила да Бог да, рђо, потурице, пуј, пуј, пуј!
- Даница и Данило изјуреше кроз вратиа. Бришући лице за њима изађе и Пејтар. Уђе Незири ѿраћен Абдулом.*
- АБДУЛА: Радимо, тако ми Бога.
- НЕЗИРИ: Не радите добро, жале се Београду.
- АБДУЛА: Зар је Београд важан?

- НЕЗИРИ: Није! Важни су они, који нам тамо помажу. Добио си земљу. Вљаст имаш. Шта још хоћете?
- АБДУЛА: Даници је отето пола имања. У ову другу пољовину, рекао сам, да стално терају бивољице. Отећемо сад и то.
- НЕЗИРИ: Не да отмете, него сама да да. Добровољно!
- АБДУЛА: Како сама?
- НЕЗИРИ: Да нема ни кљип кукуруза, ни зрно пшенице, ни травку, ни сено, ни стоку, а не пушком. Кад све изгуби изгубиће и вољу да живи, а не да чува земљу. Хоћу да се иселавају, а да се на види, да се убијају, а да се не чује. Тако!

СЦЕНА ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТА

У вучитрнској цркви свештеник венчава Данила и Радмилу. Заврши тропар и испита младенце.

СВЕШТЕНИК: Да ли ти, Данило, узимаш Радмилу за своју закониту супругу и да ли ти, Радмила, драге воље узимаш Данила за свог мужа?

(Младенци климнуше главом)

Што је свезано пред Богом, нек' буде и пред људима!
Амин!

(Са глава им скиде круне и они му пољубише руку, изражећи благослов)

 СЦЕНА ТРИДЕСЕТА

Даница у црнини сѝоји на Славољубовом гробу. Клекну, зајали свећу и ѝрекрѝи се.

ДАНИЦА: Ех, пусто је овде код тебе мој Славољубе. А нигде и није боље. Само нас гаврани надлећу, других гостију и немамо. И гобља нам газе, пале, пљачкају, отимају, купују. Опет балисти убијају, као да није било рата. Знам шта те и мрвог брине. Данило се венчао у вучитрнској цркви. Сад ће у војску. И свадбу и испраћај у војску о једном трошку. Не могу врана сатове да чекам.
(Скиде црну мараму са галве у осѝављи на гробу)
Нека се Љубо провесели и ово мало људи што је остало.

 СЦЕНА ТРИДЕСЕТ ПРВА

Са Абдулаом на челу, грѝја шѝѝара у једној врѝи, сви са кечићима на главама сѝоје у сѝаву мирно. Музика ѝихо свира: За сваку ѝвоју ријеч. Најред у свечаним оделина сѝоје Незири и Шаљоку.

ШАЉОКУ: У саопштењу треба истаћи – умро је друг Тито, највећи пријатељ албанског народа. Албански народ му је захвалан за све што је ућинио за нас!

НЕЗИРИ: Кад је последњи пут долазио, Шкавели су му рекли да су му овде цепали слике.

ШАЉОКУ: А ми смо рекли да су то подметнуљи српски националисти. Удба! Ми подметнуљи њима, они хтели да подметну нама, а ми подметнуљи њима.

НЕЗИРИ: У саопштењу треба да се дода и наше саућешће и некако да се каже – он је умро, али ми имамо његово обећање и његов завет!

ШАЉОКУ: Све тако, а по протокољу наше појединаћно саућешће. Него, један стари Албанац, Раим у народној ношњи, нека иде у Београд и прође поред одра у мимоход. У народној ношњи и нека носи слику Тита.

НЕЗИРИ: То је добро, то је добро. Спонтано нека представља албански народ и власт. А после сахране, сви комитети,

сви факултети, сви да захтевају заједно са народом,
републику!

ШАЉОКУ: Косова републик!

СЦЕНА ТРИДЕСЕТ ДРУГА

Драго Стојковић ишећура улицама Београда. Осврће се и ваби њсе. Окреће главу и звера по високим њорозорима. Из џејова вади земљу и сћеже је у шакама.

ДРАГО: Људи, да вас питам, људи, да ме упутите, где сад живе моји синови? Како да нађем кућу у Самодрежи?! Пуче гром међу нас.
(Сћењући, ѡзрбљено иде даље, диже главу и виче)
Знаете ли где је сада мој кум Милан? Где живи мој побратим Стојан, где ми је родбина. Нисам се од њих томе надао. Оставили ме. И гробља изорали и своје мртве однели.
(Гласно ваби ѡсе)
Само псе оставили! Завијају по празним авлијама. Слуте пустош! Слуте пустош... јаој, пустош!

Оћвара шаке и земљу ѡросића по лицу и глави. Са високих сћраћова неко му довикује: Шћа се дереш? Сћава народ!

СЦЕНА ТРИДЕСЕТ ТРЕЋА

Даница и Данило окоћавају њиву.

ДАНИЛО: Радооо! Еј, Радмила. Нема Радмиле, црких мајко од галди.

ДАНИЦА: Сад ће Рада, сад ће. Па, не може сирота да лети, са стомаком до зуба.

ДАНИЛО: Ја сам ти у војсци навикао на време да једем.

ДАНИЦА: Е, Бога ми, није ти ово, сине, војска. Овде мораш прво да заслужиш, па да једеш. 'Ајд, иди напој оне јадне краве.

Данило осџавља моџику и џолази. Изненада оџкољавају џа Абдула, Та-мил, Јусуф и двојица Ферџиових сесџириџа. Наџрчаше на џеџа и оборише џа да земљу. Даница џриџрча да се баџи џреко сина. Двојица Ферџиовој сесџириџа је џодиџоше. Даница уџледа Ферџиа како ваџи џиџиџољ. Данило се оџрже и усџаде. Ферџи наниџани и оџали му у леџа, неколико меџака за редом. Махну џиџиџољем и крену са својим џраџиџоџима. Окрену се и џросиџиџа на Даницу.

ФЕРАТ: Шкиџа, јаџеф ша нона! Ово није српска земља, ово земља Енвер Хоџе. Ја, шкиџа имам десет синова и десет куџа, а ти гледај куд џеш.

Даница се довуче до мрџивоџ сина, џодиџе му џлаву и сџави је у своје крило. Одџекивала је долина измеџу куџе, реке и самодрешке заџусџеле цркве.

ДАНИЦА: Има ли игде ико... има ли игде ико жиџиџиџив!

КРАЈ

Шкавел – шиптарски погрдни назив за Србе.

Шкиџа – шиптарски погрдни назив за Српкиње.

Мрет – воџа